№ 90 ՈՒՐԲԱԹ ԱՊՐԻԼԻ 28

1906

ԵՐԵՍՈՒՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի. առանձին համարները 5 կոպէկ։

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ». Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւնները ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տէլէֆօն № 253.

ՈՒՐԲԱԹ ԱՊՐԻԼԻ 28 № 90

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ՆԵՐԿԱՅ 1906 ԹՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

(34-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, տասն և մէկ ամսվանը նոյնպէս 10 ր., տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., եօթ և վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր. և մի ամսվանը՝ 1 րուբլի։ Ապրիլի 1-ից մինչև 1 յուլիսի 2 րուբլի։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի։

«Մշակին» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ. (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւն)։ Ստորագրվել կարելի է միայն ամսի 1-ից։

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ" իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են բոլոր լեզուներով։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Օրէնսդիր ժողովուրդ. Վերջին տեղեկութիւններ. Դարձեալ. Մամուլ. Մտքեր և փաստեր. Դա չէ ճանապարհը. Նոր գարագլուխ. Վահանով թէ վահանի վրա. Պետական Դումայի շուրջը. Ի՞նչպէս պէտք է մշակել սահ- [illegible] գրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ՕՐԷՆՍԴԻՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

I

Վերջապէս իրականութիւն սատցաւ։

Դա ժողովրդի ներկայացուցչութիւնն է։

Նա կատարեալ չէ, նա դեռ խոշոր թերութիւններ ունի, բայց նա արդէն իր զարգացման շաւղի վրա է ընկել։

Ժողովրդի ներկայացուցիչները իրանք այսուհետև պէտք է մշակեն օրէնքներ պետութեան համար։ Նրանք պէտք է ցուցումներ տան, թէ ինչպէս պէտք է կառավարել երկիրը և բաւարարութիւն տալ նրա կարիքներին։

Եւ ոչ մի օրէնք չէ կարող հրատարակվել առանց Պետական Դումայի հաւանութեան։

Վերջ է դրվում այն ապիկար դրութեան, երբ ազգաբնակութիւնը ճանաչվում էր իբրև մի ստրուկ, իբրև խնամակալութեան կարօտ մի անչափահաս, իբրև կրաւորական մի մարմին։

Այժմ ժողովուրդը ինքն է հանդէս գալիս իբրև իր գլխի տէր, իբրև իր գործերի ղեկավարող և կառավարող։

II

Բնականաբար, առաջ է գալիս մի էական խոշոր հարց։

Արդեօք այն կենտրոնական հիմնարկութիւնը, որ իրան անուանում է ժողովրդական ներկայացուցչութիւն, իսկապէս ունի այդպիսի էութիւն, իսկապէս ժողովրդի լիակատար ներկայացուցչութիւնն է։

Մենք լաւ գիտենք, որ ընտրողական այն սիստեմը, որով ընտրվել են Պետական Դումայի պատգամաւորները, դեռ շատ հեռու է ընդհանուր ձայնատւութեան սիստեմից։ Եւ ուրեմն, ժողովրդի ձայների մի մեծ թիւ մնացել է բոլորովին անլսելի, իսկ այդպիսով Պետական Դուման լիազօրված է ոչ ազգաբնակութեան բոլոր կողմից։

Դա էական հարց է։ Եւ անկասկած, պատգամաւորների ժողովը չէ կարող մի րոպէ մոռանալ նրան։

III

—Եթէ մենք ժողովրդի ներկայացուցչութիւնն ենք համարվում և պէտք է համայն Ռուսաստանի ժողովրդի կողմից խօսենք ու որոշումներ կայացնենք, անհրաժեշտ է, որ մենք լինենք նրա կատարեալ ներկայացուցչութիւնը և ուրեմն ընտրված լինենք բոլոր ժողովրդի մասնակցութեամբ։

Այդպէս պէտք է զգայ պատգամաւորների ժողովը իր դրութիւնը, այդպէս պէտք է նա ձևակերպէ իր իրաւասութեան բովանդակութիւնը։

Եւ անկասկած, օրէնսդրութեան կոչված մարդիկ, իրանց կոչման բարձրութեան վրա կը լինեն կանգնած, եթէ նրանք օրէնքի մէջ կը մտցնեն նախ և առաջ ընդհանուր ձայնատւութիւնը, իբրև հիմնական պահանջ քաղաքացիական կեանքի համար։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ղազախի գաւառը այժմ դարձրել է իր վրա առանձին ուշադրութիւն, որովհետև այնտեղ առաջին անգամ իրագործվեց փասների հատուցման սկզբունքը։

Թէ հայեր և թէ Թուրքեր ժողոված Ղազախում՝ վճարեցին իրանց վրա դրված պարտաւորութիւնների մի մասը և խոստացան հատուցանել հետևեալ տուրքերը նշանակված ժամանակներում։

Դժբաղդաբար մի քանի հայ գիւղեր մնացել են այն ցուցակից դուրս, որով վճարված է հայերի փողը։ Օրինակ ներքին Կարմիր-Աղբիւր գիւղը։

Գեներալ Լեվիցկին, որ հետևում է գաւառի հանգստութեան, տեղեկութիւն առնելով, որ Կըրզան գիւղի շրջակայքում անհանգիստ է, կարգադրել է ուղարկելու այնտեղ պահակախմբեր։

Թօվուզ, 27 ապրիլի

Շնորհիւ կօզակների գալուն կարելի է հաւատալի լինել, որ նոր ընդհարումներ տեղի չեն ունենայ։ Ինչպէս լսեցինք՝ Ղազախից ուղարկված է 200 կօզակ։

Գանձակ, 27 ապրիլի

Ղազախի գաւառում գտնվող պրիստաւ Ռուտկօվսկու փոխարէն նշանակված է Կիասբէգօվ, որ մինչև այժմ գաւառական վարչութեան մէջ թարգմանի պաշտօն ունէր։

Աղստաֆա, 27 ապրիլի

Մեզ տեղեկութիւն հասաւ, որ Բօզադանլու Թուրք գիւղի բնակիչների մի մասը անցել է Կուրի միւս ափը, իսկ միւսը հեռացել դէպի ուրիշ կողմեր։ Բօզադանլուեցիներին միացել է և Ջլօվդարլի գիւղի բնակիչների մի մասը։

Աղստաֆա, 27 ապրիլի

Այն լուրը, թէ կըրզանցիներից փչացվել են 16—20 հոգի, չափազանցրած է։ Վնասվել են, որքան մեզ յայտնի է, 4 հոգի։

Գանձակ, ապրիլի 25-ին

Իգիրմի դորդի մհալի Ղարաչինար (Աղաջալա) գիւղի և Էրքէջ գիւղի հասարակութեան կողմից ընտրված գաւառական խաղաղարար մասնաժողովի անդամ Պատուական Յարութիւնեան, Սահակ Դադեան, Գանձակ պաշտօնական գործով գալու ժամանակ, Բուլաննուխում զինված մի խումբ Թուրքեր, համազարկ կրակում են նրանց վրա, բայց հայերին գնդակի տարափի տակ աջողվում է ձիերը փախցնել ու հրաշքով ազատվել վտանգից։

Գաւառապետ Աւալեանին իր մօտ է հրաւիրել բանանցի հասարակութեան տանուտէրին ու յայտնել, որ երկու օր առաջ երկու ամիրվարեցի այրումներ իրանց ձիերով անհետացել են Բրաջուր գիւղի և Նալ-Թօքանի արանքում. հրամայել է մինչև երեք օր կամ դիակները կամ կենդանի յանցաւորներին յանձնել իշխանութեան, հակառակ դէպքում զօրք կուղարկվի Բանանց։ Այսօր Թուրքերը իրանց մասում բռնել են քարհատեցի Աւետիս Տէր-Յարութիւնեանին պահելու մինչև այրումներին վերադարձնելը, յետոյ բաց են թողել... Մի այլ Թուրք իր կրօնակիցների մէջ պրօպագանդա անելիս է լինում, որ Թուրքերը խմբովին դիմեն Ալֆտանին և խնդրեն կամ հայերին պատժեն կամ իրանց թոյլ տան պատժելու...

Տեղիս հայ հասարակութիւնը մի խնդրագրով դիմեց գեներալ-նահանգապետին, որ արտիլերիան չը տեղափոխեն Փօթի։ Շրջակայ գիւղերում հիւր գտնվող բաղեցի գաղթականները երէկ ճանապարհվեցին Զարդախլու. բաժանման տեսարանը շատ սրտաճմլիկ է եղել։ Վաղը այստեղի գժբախտները կը ճանապարհվին Զարդախլու։

Գանձակի նահանգի Աղդաշ գիւղից «Кавказъ» թերթին գրում են. «Գանձակի գաւառի Այրում-Մինգեչաուր գիւղում ապրիլի 17-ին սպանվել է յայտնի փախստական աւազակ Ալեքպեր Քիւրդ-օղլին, որ խուսափում էր իշխանութեան ձեռքից 5 տարուց աւելի։ Այդ աւազակը դեռ ևս 1902 թւին իր վրա գրաւեց տեղական ադմինիստրացիայի լուրջ ուշադրութիւնը, Գանձակի և Արէշի գաւառներում կատարած մի ամբողջ շարք սպանութիւններից ու կողոպուտներից յետոյ, որտեղ ի միջի այլոց միաժամանակ սպանել էր 4 լեզգիներ։

Հետամտվելով շարունակ ադմինիստրացիայի կողմից և աջակցութիւն չը ստանալով տեղական ազգաբնակութիւնից, Ալեքպեր Քիւրդ-օղլին մի քանի անգամ միացել է այն ժամանակ աւազակների հռչակաւոր խմբապետ Դալի-Ալիի խմբին, իսկ յետոյ, կազմելով մի առանձին անկախ աւազակախումբ, նա երկար ժամանակ գործում էր Գանձակի գաւառում, և ապարդիւն էին անցնում ոստիկանութեան հետամտումները։ Այդ դէպքից քիչ ժամանակ յետոյ Ալեքպերը նորից յարձակվեց իր համագիւղացի Մուսա Հասան-օղլու վրա, կողոպտեց նրան և գազանաբար մորթեց։

Հայ-Թուրքական անկարգութիւնների վերջին շրջանում պարզվեց, որ Արէշի գաւառի Քեանդակ, Հաւարիլ և Մարզուլի հայ գիւղերի աւերումը այդ միևնոյն Ալեքպեր Քիւրդ-օղլու աւազակախմբի գործն էր։ Տեղական ոստիկանութիւնը Արէշի գաւառի ազգաբնակութեան պաշտպանութեան նպատակով, այդպիսի Ջարդերի ու թալանների կրկնութիւնից զերծ պահելու համար, ամենաեռանդուն միջոցների դիմեց Ալեքպեր Քիւրդ-օղլուն բռնելու համար, և միայն տեղական ազգաբնակութեան աջակցութեան շնորհիւ ոստիկանութիւնը աջողութիւն ունեցաւ շրջապատելու աւազակին, և հրացանաձգութիւնից յետոյ Ալեքպերը սպանվեց»։

Զանգեզուրի գաւառի Շափբէկլու գիւղից գրում են «Кавказъ»-ին, որ յիշեալ գաւառի բնակիչներ Աբդուլ-Ալի Բաբաօղլին, Հաջի Հաջի-Հախվերդի օղլին և ուրիշները, թւով 50—60 հոգի, բերդան հրացաններով զինված Թուրքեր, ապրիլի 17-ին յարձակվել են Շիրխաւուզ հայ գիւղի (Շիկահող) բնակիչներ Ասրի Բաբայեանի, Սարգիս Ավանէսեանի և ուրիշների վրա, որոնք վար անելու էին գնացել իրանց հանդերը, եզները քշելու նպատակով։ Դէպքի վայրը հասած ոստիկանութիւնը յարձակումը յետ մղեց և հալածեց յարձակվողներին։

Գանձակից «Тифл. Лист.»-ին հաղորդում են. Ապրիլի 14-ին Ֆարաջ-Ասադ-օղլու Թէյատանը տեղական ադմինիստրացիան գտել է մի արկղ և պարուսինէ պայուսակ խոտի իրեղէնների տակ թաքցրած։ Երբ բանում են, նրանց մէջ գտնում են 38 հատ «բերդան» հրացանի խողովակներ և նրանց հետ 40 հատ փամփուշտակալի ու այլ մասեր։ Կատարված քննութիւնը պարզեց, որ նրանք ուղարկված են եղել Կազան քաղաքից։

Քութայիս, 25 ապրիլի

Երէկ, ընտրութիւններին, սօցիալ-յեղափոխականները կազմեցին քիմիական օբստրուկցիա։ Այսօր բիւլլետենների դասաւորելու ժամանակ 6 սօցիալ-յեղափոխականներ պատռեցին բիւլէտենների մի մասը։ Առաջացաւ ընդհարում. ոստիկանութիւնը բացակայում է։։ Զոհների հաշուելը կանգ առաւ։

(Պ. Հ. Գ.)

Պօրտ-Սաիդ, 25 ապրիլի

Տեղի ունեցաւ կատաղի ընդհարում սուլթանի և գահաժեկնածուի զօրքերի մէջ Մուլուեա գետի ձախ ափում։ Սուլթանի զօրքերը գետն անցնելու ժամանակ ենթարկվեցին ուժեղ հրացանաձգութեան և յետ նահանջեցին, կորցնելով 30 սպանված և շատ վիրաւորներ։

(Պ. Հ. Գ.)

Կ. Պօլիս, 25 ապրիլի

Սուլթանի հրամանով կայացաւ մինիստրների խորհրդի նիստը՝ անգլօ-թիւրքական միջնադէպը քննելու համար։ Առ այժմ վճիռ չէ կայացրված։ Այսօր արտաքին գործերի մինիստրը այցելեց բրիտանական դեսպանին։ Ըստ երևոյթին Բ. Դուռը իր կողմից միջոցներ է առաջարկում՝ այդ կօնֆլիկտը լուծելու համար։

(Պ. Հ. Գ.)

Թէհրան, 26 ապրիլի

Լահիջանի մօտ Թիւրք-պարսկական սահմանում պատահած Թիւրքմացութիւնները սկսում են կորցնել իրանց սուր բնաւորութիւնը։ Շահի կառավարութիւնը համաձայնեց վիճելի վայրն ուղարկել մի առանձին մասնաժողով՝ 14 հոգուց բաղկացած, Բեռլինի նախկին դեսպանի նախագահութեամբ, և համաձայն է կօմիսարների գալուն պէս դուրս հանել զօրքերը անկանօն գրաւած տեղերից։ Քաղաքից դուրս գտնվող Շահի պալատում կայացաւ մի բազմամարդ ժողով, որին ներկայ էին բարենորոգումներ պահանջող մօլլաները, մինիստրները և աւագանին՝ գլուխ ունենալով Աթաբէգ Ազամին։ Աթաբէգը զեկուցագրով գնաց Շահի մօտ, որը հակվեց բարենորոգումներ պահանջող կուսակցութեան կողմը։ Վերադառնալով, Աթաբէգը յայտնեց, որ Շահի հրամանի համաձայն կը կազմվի մի մասնաժողով օրէնքն ը յօրինելու՝ բաղկացած 7 հոգուց, որի մէջ մտաւ Պետերբուրգի դեսպան Մուշրուլ-Մուլքը։

(Պ. Հ. Գ.)

ԴԱՐՁԵԱԼ

Դարձեալ և դարձեալ։

Մենք ամենակտրական կերպով յայտնեցինք «Մշակի» մէջ, որ այս տարվայ ծխական պատգամաւորական ընտրութիւնների համար մենք նախապատրաստական ոչ մի գործողութիւն չենք ունեցել և ոչ մի ցուցակ չենք մշակել։

Որոշ է։

Այո, որոշ է այն մարդկանց համար, որոնք գիտեն գնահատել որոշութիւնը։

Բայց կան մարդիկ, որոնք անպատճառ ցանկանում են մի մթութիւն առաջ բերել հասարակութեան մէջ մեր վերաբերութեամբ։

Եւ շատ էլ աշխատում են։

Թէ ինչու համար՝ այդ մենք չը գիտենք։ Բայց դա իրողութիւն է։

Մենք «Մշակի» էջերում, արձանագրելով կեղծ լուրերը, բողոքեցինք նրանց դէմ և նորից որոշ կերպով ընդգծեցինք մեր բռնած դիրքը։

Այն, ինչ որ ներելի է զանազան պատահական անձերի, փողոցի մարդկանց, անորոշութիւնների մէջ երերվող և մութ անձնաւորութիւնների համար, դա—երբեք ներելի չէ կարող լինել այնպիսի անձերի և խմբերի համար, որոնցից հասարակութիւնը պահանջում է նախ և առաջ շիտակութիւն ու ազնուութիւն։

Այդպիսի մի վարմունք, օրինակ, ներելի չէ կարող լինել նորածին «Ալիք» թերթի համար, որը մենք կը ցանկանայինք տեսնել մշտապէս մաքուր դերի մէջ։

Այդ թերթի № 1-ում Թիֆլիսի ընտրութիւնների վերաբերութեամբ տպված է հետևեալը.

«Պարզ երևում էր, որ նախընտրական ուժեղ ագիտացիա էր մղած և մի քանի խմբեր նոյն իսկ միացել, բլօկ էին կազմել իրանց աջողութիւնն ապահովելու համար։

Այսպէս մի տեղ միացել էին կղերական պահպանողականները մշակականների հետ (Մողնու եկեղեցի), մի ուրիշ տեղ հնչակեանները կղերականների հետ (Վանք), երրորդ տեղում սօցիալ-դեմոկրատները կղերականների հետ (Ջուղաբէթի ս. Աստուածածնի եկեղեցի) և այլն։

Ճիշտ է յիշեալ կուսակցութիւնները պաշտօնապէս ասպարէզ չէին իջել ընտրողական պայքարում, բայց նրանց անդամները մասնակցում էին ժողովներին ու ագիտացիային...»

Մենք բողոքում ենք այդ տողերի մէջ ասված այն բոլորի դէմ, ինչ որ վերաբերում է մշակականներին և դարձեալ ու դարձեալ կրկնում ենք, որ մշակականները ոչ կուսակցական ագիտացիա են արել, ոչ ցուցակներ կազմել և ոչ էլ որ և է բլօկի մէջ են մտել։

Եւ մի և նոյն ժամանակ մեր խորին վիշտն ենք յայտնում, որ մենք տեսնում ենք այդպիսի տողեր «Ալիք» թերթի էջերում։

Դա գրական գործունէութեան լաւ սկզբնաւորութիւն չէ։

Խնդրեմ ասացէք՝ ինչու պէտք է մենք թաքնվէինք և ծածուկ գործէինք։ Ինչու մենք պէտք է բլօկների մասին մտածէինք, երբ առանց բլօկների էլ մենք կարող կը լինէինք մեր հակառակորդ խաւարամիտներին դուրս մղել ասպարէզից և ապահովել մշակական առաջադէմ գործողներին։

Եւ թէև այժմեան ընտրվածների մէջ կան մի քանի խաւարամիտներ, այնուամենայնիւ մեծամասնութիւնը իր սրամտութեամբ մշակական է։

Այդպէս էլ մենք հաւատացած ենք։

Իսկ ցանկանալ մոլորութեան մէջ գցել հասարակութիւնը իրերի դրութեան մասին այդ ոչ ոք չէ կարող։

Կեղծիքը կը մնայ կեղծիք։

Ա. Ք.

ՄԱՄՈՒԼ

Երէկվանից Թիֆլիսում սկսեց հրատարակվել «Ալիք» հայերէն նոր ամենօրեայ թերթ, որի խմբագիր-հրատարակիչն է բժ. Տիգ. Թադէոսեան։

*

«Кавказъ» թերթը երէկվայ համարում (№ 96) խօսելով «իսկական ռուս մարդկանց» մասին, որոնք արդար և անհրաժեշտ են համարում ինչ որ առանձին ընտրողական իրաւունքներ ունենալ և ուղարկել Պետական Դումա անպատճառ իրանց իսկական ռուս կանդիդատներին, իր կողմից հետևեալն է ասում.

«Որքան էլ այդ մարդիկ պնդեն, թէ նրանք լիակատար յարգանքով վերաբերվում են օտար ազգութիւնների սրբութիւններին և աւանդութիւններին—բայց նրանց թշնամական տրամադրութիւնը պարզ երևում է նրանց ամեն մի խօսքի մէջ, և նրանց պատկանումը ռուսական մեծ ազգին, որ ունի փառաւոր պատմութիւն, հոգևոր ույժերի ճոխութիւն և ազգայնական հանճարի խորութիւն՝ չեղչվում է նրանց կողմից ոչ թէ ազգայնական հպարտութեան հասկանալի և անհրաժեշտ զգացմունքից դրդված, այլ, յաճախ, այն բացառիկ նպատակով, որ ստորացնեն և վիրաւորեն նրանց, որոնք դժբախտութիւն ունեն պատկանել օտար ազգութիւններին։ Բայց երևում է, որ այդ մշտական պարծենկոտութիւնը իրանց ույժով և բազմութեամբ դեռ չէ գոհացնում նրանց և յագուրդ չէ տալիս նրանց ցանկութիւններին. դուրս է գալիս, որ նրանց հարկաւոր է անդրանկութեան օրէնսդրական սահմանումն, որ նրանց պէտք են արտօնութիւններ, երաշխաւորված կառավարութեան կողմից։ Ուրեմն, աւելի հզօր, աւելի կուլտուրական և տաղանդաւոր ազգի ներկայացուցիչները չեն կարող մի քայլ անել առանց կառավարչական նպաստի»։

«Իսկական ռուս մարդիկ» ամեն տեղ և միշտ այդպէս էն եղել, և նրանց նպատակը շատ պարզ է—ռուսացնել ամեն բան, բայց դրա ժամանակն էլ անդառնալի անցաւ։

*

Պետերբուրգում Պետական Դումայի գիւղացիական անդամների մի ժողովում, գիւղացի-պատգամաւոր Մազարենկօ հետևեալ խօսքերն ասաց.

—Պարոններ, դուք ամենքդ գիտէք մեր գիւղական կեանքը գրքերից կամ ըստ լուրերի։ Ես եկել եմ խօսելու ձեզ հետ մեր մտածմունքների, ձգտումների, յոյսերի մասին։ Եւ ձեզ կը տանեմ ժողովրդական կեանքի անկիւնները, որտեղից ես նոր եմ դուրս եկել... Երբ ինձ ընտրեցին Դումայի անդամ, ես հարցրի ինձ ընտրողներին.

—Եղբայրներ! ինչ պէտք է խօսեմ Դումայում։ Ի՞նչ պէտք է պահանջեմ և ինչի ձգտեմ։ Ինձ պատասխանեցին.

—Գնա Դումա, գնա Ցարի մօտ և ասա.—մեզ, գիւղացիներիս, անկարելի է ապրել առանց հողի։ Ասա այնտեղ, որպէս զի ով որ այնտեղ է, իմանայ այդ հաստատ և լաւ... Թող տան մեզ հող և տան իրաւունքներ, իսկ եթէ չեն լինի իրաւունքներ, չեն լինի օրէնքներ, ուրեմն կը վերցնեն հողը... Ասա նոյնպէս, որ եթէ մեզ կը տան հող և եթէ մենք գիտութիւն չենք ունենայ՝ դարձեալ ոչ մի արդիւնք չի լինի... Մեր հողը ուժասպառ է եղել, մենք չենք կարողանում բարձրացնել նրան... Մենք միայն կարողանում ենք խնդրել Աստծուց առատ բերքի համար, բայց կամ մենք չենք կարողանում լաւ խնդրել, կամ նա չէ ուզում մեզ օգնել»...

Այս պարզ և յուզիչ խօսքերը ապացուցանում են, որ Պետական Դուման իր առաջին գործերից մինը պէտք է դարձնէ հողային հարցի լուծումը։

*

Իշխան Մեշչերսկին երբեմն գիտէ ճշմարտութիւններ ասել և մտրակել բիւրօկրատիան։ Իր յօդուածներից մէկում, «Օրագիրների» մէջ, նա գրում է.

«Ոչ թէ յեղափոխականները հասցրին Ռուսաստանը անդունդի, այլ ինքը կառավարութիւնը, որ այժմ կամենում է վարել ներքին պատերազմ Ռուսաստանում, միայն որպէս զի քշէ Դուման և Ռուսաստանի բախտի տէրը դառնայ, զրկելով Թագաւորին հնարաւորութիւնից իր ժողովրդի ազատիչը լինելու։ Դուք (բիւրօկրատներդ) բոլորովին այլ ևս չէք մտածում Թագաւորի շահերի մասին և բացառապէս հոգս էք տանում բիւրօկրատիայի շահերի մասին։ Միթէ դուք կարող էք մտածել, որ խօսելով այժմ սուինների և գնդակահարների ու Դումայի իրաւունքները կրճատելու մասին, դուք ծառայում էք Թագաւորի շահերին։ Չէ՞ որ չը կայ Ռուսաստանում մի մարդ, որ չը գիտակցէր, թէ Թագաւորի օգտի համար անհրաժեշտ է բոլորովին հակառակը, այն է լարել կառավարութեան բոլոր ջանքերը առ այն, որ նա հաղորդակցութիւններ ունենայ Դումայի հետ փոխադարձ վստահութեան և յարգանքի սկզբունքներով»։

*

«Свобода и Культура» նոր շաբաթաթերթի մէջ մանրամասն խօսելով կոմս Վիտտէի առաջին փորձի մասին, յօդուածագիր Կիստիսկօվսկին ասում է.

«Եթէ կոմս Վիտտէն փոխանակ որ լինէր առաջին մինիստր և կառավարութեան գլուխ, դարձաւ մինիստր Դուրնօվօյի ծեռնասունը,—փոխանակ որ ընկնի պատմութեան մէջ, իբրև Ռուսաստանի րէֆօրմատօր և վերանորոգիչ, կը մտնէ նրա մէջ ամենքից ատված և արհամարհված, Պլէվէի և Դուրնօվօյի նման,—դրա մէջ ինքն է յանցաւոր։ Նա չը կարողացաւ նոյն իսկ հասկանալ, որ բիւրօկրատիական վարմունքով և ոստիկանական րէպրեսիաներով չէ կարելի իրագործել այն յեղաշրջումը, որը միանգամայն ընդմիշտ պէտք է ազատէ Ռուսաստանը կամայականութիւնից և բիւրօկրատիայից։ Կարելի է միայն ապշել, տեսնելով այն կատարեալ ապիկարութիւնը, կամ ցինիքական լկտիրութիւնը, որով կոմս Վիտտէն «Դէյլի-Տելէգրաֆ» լրագրի թղթակից Դիլլօնի հետ ունեցած խօսակցութեան ժամանակ նկարագրում է իր ծառայութիւնները, իբրև միակ պետական անձի, որ գնում է իր ճանապարհով և իրագործում է րէֆօրմները, ոչ ոքից աջակցութիւն չը գտնելով և զրկված լինելով ուժ և իսկ համակրութիւնից։

Բայց Վիտտէի անձնաւորութիւնը մեզ այժմ քիչ է հետաքրքրում. ռուս հասարակութեան համար նա արդէն վերջացած մարդ է։ Այժմ ոչ մի կասկած չը կայ այլ ևս, որ առաջին պետական Դուման իրօք պէտք է արտայայտիչ լինի երկրի հասարակական կարծիքի և յենվելով նրա վրա, ձեռք կը բերի հեղինակութիւն և ազդեցիկ դիրք, ուստի նա, ի հարկէ, ամենից առաջ կը պնդէ հեռացնել Դուրնօվօյին և Վիտտէին, որպէս զի հեռացնէ գլխաւոր խոչընդոտը Ռուսաստանի սօցիալական րէֆօրմների և պետական վերանորոգութեան խաղաղ իրագործման համար»։

ՄՏՔԵՐ ԵՒ ՓԱՍՏԵՐ

XL

Այսօր մտաւ խմբագրատուն իմ վաղեմի ծանօթ միստր Իստընը, ամերիկացի քարոզիչ, որ մօտ 30 տարուց ի վեր քարոզչութիւն է անում Թավրիզ քաղաքում։ Նա բերեց ինձ ամերիկական լրագիրների մի կոյտ։

—Ես ձեզ կամենում եմ ցոյց տալ, պ. Շահբիար,—ասաց նա—թէ որքան զարգացած է քրիստոնէական ոգին և բարեգործութիւնը Ամերիկայում։ Տեսէք, 5 օրվայ ընթացքում, երբ հանգանակութիւն բացվեց Միացեալ-Նահանգներում երկրաշարժից փչացած Ս. Ֆրանցիսկօյի և շրջակաների աղէտեալների օգտին, ինչ հսկայական գումար հաւաքվեց։

Եւ նա ցոյց տուեց Նիւ-Եօրկի «Տրիբուն» լրագրի այն համարը, որտեղ տպված է հինգօրեայ հանգանակութեան արդիւնքը։ Տանջվողների համար հաւաքվել է հասարակական հանգանակութեամբ 11,869,689 դոլլար, ուրեմն մօտ 12 միլիոն դոլլար, կամ 24 միլիոն րուբլի։

Քսան և չորս միլիոն րուբլի!

Ահա մի հսկայական արտայայտութիւն հասարակական բարեգործութեան, որ ցոյց է տալիս, թէ քաղաքացիական պարտաճանաչութիւնը—իսկ ըստ միստր Իստընի՝ քրիստոնէական ոգին—որքան զարգացած է ամերիկացիների մէջ։ Ի հարկէ, ես չեմ հերքում և կրօնական-քրիստոնէական զգացմունքների դեր խաղալը այդ հսկայական հանգանակութեան մէջ, որովհետև ինձ քաջ ծանօթ է թէ կրօնական զգացումը որքան շատ զարգացած է անգլօ-սաքսօն ծագում ունեցող ժողովուրդների մէջ, բայց ինչ զգացումներից էլ դրդված լինի ամերիկական ժողովուրդը—փաստը, լաւ-սաւոր, պայծառ փաստը այն է, որ ամերիկական քաղաքացիները, միլլիարդատէրից սկսած մինչև վերջին աղքատը, շտապել են կատարել իրանց քաղաքացիական և եղբայրական պարտքը և աղէտի ենթարկված իրանց եղբայրներին օգնութիւն հասնել այն չափով, որ այլ ևս հարկ չը լինի օտարի օգնութեան։

Օգնութիւն արագ, իրական և անմիջական։

Ես ակամայ յիշեցի մեր հայ աղէտեալներին և մեր հայ հարուստներին։

Ի հարկէ, ես ամենևին չեմ մտածում համեմատել հայ ժողովուրդը ամերիկականի հետ և ոչ ևս յուսալ, որ հայ հասարակութիւնը միլիոններ տայ ի նպաստ աղէտաւոր հայերի։ Բայց դարձեալ, երբ տեսնում ենք, որ մի ամբողջ տարվայ ընթացքում, երբ տասնեակ գիւղեր աւերված, կործանված են, երբ հազարաւոր ժողովուրդ սաստիկ նեղութեան մէջ է, շատ տեղեր նոյն իսկ սովամահ լինելու վտանգին ենթարկված, և այդ ամբողջ տարվայ ընթացքում հայ հարուստների մէջ չը գտնվեց գոնէ մի կամ երկու հատ, որ փոքր ի շատէ մի աչքի ընկնող գումար տար յօգուտ այդ թշուառների, այլ ստացված բոլոր նուէրները —մի տարվայ ընթացքում հաւաքվել է մօտ 150—200,000 րուբլի—գոյացել են ժողովրդական հանգանակութեամբ, րուբլիներով և կօպէկներով, ակամայ մարդ մտածում է, թէ դեռ որքան ստոր է մեր մէջ կուլտուրական մակերևոյթը, որքան քիչ են զարգացած մեր մէջ ոչ միայն քաղաքացիական, այլ և քրիստոնէական և բարեգործական զգացումները։

Մի ժամանակ հայը բարեգործութիւն էր կատարում դրդված կրօնական-քրիստոնէական ջերմ զգացումներից. այսօր, կրօնական զգացումները թուլացել են, այլ ևս չեն ոգևորում, դրդում հայ վաճառականին, հարուստին՝ բարեգործութիւն կատարել, բայց դրա փոխարէն չէ զարգացել, հաստատվել նրա մէջ քաղաքացիական գիտակցութիւնը, պարտաճանաչութիւնը և ժողովրդական, ազգային համերաշխութեան ոգին։ Որքան էլ հայերի նիւթական վիճակը այժմ աննախանձելի լինի, բայց դարձեալ կան հարուստներ, որոնք ներկայ աղէտի համար կարող էին աչքի ընկնող գումարներ տալ։ Եւ սակայն, կրկնում ենք, մինչև այսօր, դուրս չեկաւ մի հայ հարուստ, մի միլիօնատէր, որ գոնէ միանգամից եթէ ոչ 100,000, գոնէ 50,000, կամ նոյն իսկ 25,000 րուբլի տար։ Իսկ այդպիսի գումարներ տալու կարողներ կան հայերի մէջ և այդ ոչ ոք չի կարող հերքել։

Եւ պատմութիւնը կարձանագրէ իր էջերի

մէջ հայ հարուստների, միլիօնատէրերի այդ անսիրտ, անտարբեր վերաբերմունքը։

Շահրիար

ԴԱ ՉԷ՛ ՃԱՆԱՊԱՐՀԸ

«Իրշադը» տպում էր այնքան սրտագին շեշտերով, որ մենք բոլորս Կովկասի զաւակներ ենք, որ պէտք է միասին ուրախանանք ու միասին տխրենք, միասին գործենք ու միասին բաղդաւորվենք։

Մենք շտապեցինք «Իրշադ»-ի այդ կոչին արձագանք տալ, որովհետև համոզված ենք, որ ոչ միայն միևնոյն երկրում, միևնոյն հողի վրա, այլ ամբողջ աշխարհում ապրող ու տառապող ժողովուրդները պէտք է եղբայրաբար ու համերաշխ գործեն, որքան կարելի է շուտով ծագեցնելու համար սօցիալական արդարութեան, մարդկային երջանկութեան արշալոյսը։

Բայց «Իրշադը» շուտ է տալիս աձ իր երեսը և մի որ և է յօդուածի համար—և տէր Աստուած, միթէ կարելի է բոլոր բերաններից, բոլոր յօդուածներից մեղր հոսեցնել տալ—ստանում է, նստում՝ իր Ռօսսենանտի վրա կռւելու հողմաղացների դէմ։

Եւ գիտէ՞ք, ինչու այդ volte face-ը։

Որովհետև «Նոր-Դարը» մի յօդուած է տպել, ուր նացիօնալիստ-կղերական օրգանը մեղադրում է հայ պատգամաւորներին, որ դատը կորցրին, որ թոյլ տուին թուրք պատգամաւորներին յաղթանակ տանել և այլն։

Պ. Աղայեվը այդ յօդուածից կարող էր միայն գոհ լինել, քանի որ նա մի տեսակ գովասանք է կարդում իրանց, թուրք պատգամաւորների հասցէին։

Բայց պ. Աղայեվը գոհ չէ։ Որովհետև։ Յօդուածը գրված է հայերին գրգռելու դիտումով։

Նախ, հայ ժողովուրդը՝ այնքան զեխաված, այնքան դժբաղդացած եղբայրասպան կռիւներից, մտածում է միայն և միմիայն խաղաղութեան մասին, և յետոյ պէտք է չափազանց անմիտ կարծել նրան. որպէս զի, երբ իրականութիւնը թելադրում է հաշտ ապրել, այդպիսի յօդուածներին կարևորութիւն ընծայելով նա կորցնէ իր ողջամտութիւնը և անձնատուր լինի թուրքերի դէմ թշնամութիւնների, մի բան, որից ոչ մի շահ չունի։

Պ. Աղայեվ թանգ գնահատելով հանդերձ խաղաղութիւնը և մամուլի հաշտարար վերաբերմունքը, շտապում է թարգմանաբար ներկայացնել իր ընթերցողներին վերոյիշեալ «գրգռիչ» յօդուածը և բացի այդ՝ հարկ է համարում անդրադառնալ նրան «Խաղաղարները» ստորագրված մի առանձին առաջնորդողով, ուր, ի միջի այլոց ընդգծենք հետևեալ տողերը.

...Այս խօսքերից երևում է, որ հայ գրողները (նախ ինչու էք ընդհանրացնում. միթէ յիշեալ յօդուածի տակ ստորագրել էին բոլոր հայ գրողները) չը պէտք է հրաժարվեն մահմեդականներին մեղաւոր դուրս բերելու իրանց ուղղութիւնից և իրանց սուտթիւնների և զրպարտութիւնների մէջ յարատևելով՝ եւ չը պէտք է կանգնեն հայերին գլխից հանելուց...

Բայց ծիծաղելին այն է, որ պ. Աղայեվը հաշտարար բի, «խաղաղասէրի» իր ոգևորութեան մէջ, շփոթում է «Նոր-Դարի» խմբագիր Սպանդար Սպանդարեանին, երջանկայիշատակ, հայ-թուրքական համաժողովի անդամ Յովհաննէս Սպենդիարեանի հետ։

«Նոր-Դարի» խմբագիր պ. Սպանդարեան, ինքն իսկ ներկայ էր հայ-թուրքական համաժողովին, և շարունակ մէջտեղ էր նետում խաղաղիչ խօսքեր։ Նոյն ժողովում տեսնվում էր, որ այդ անձը բնաւ հակամէտ չէ հաշտութեան և խաղաղութեան։ Այսօր էլ, անկարող լինելով ինքն իրեն զսպել, ցոյց է տալիս հաշտութեան բարեկամ չըլինելը։ Սակայն միւս հայ պատգամաւորները նրան հերքելով խոստովանեցին, որ յօյները չէին կարող հաշտութեան հաստատուել։ Այժմ տեսնվում է, որ մահմեդական ներկայացուցիչների յաղթանակը աւելի ևս ազդում է պ. Սպանդարեանի վրա։ Բայց պ. Սպանդարեան թող լաւ իմանայ, որ այդ յաղթութիւնը մահմեդական պատգամաւորների յաղթութիւնը չէր, այլ արդարութեան և իրաւունքի յաղթանակը։ Սուտն ու սխալը շատ կեանք չունեն. մի օր երբ յայտնվեն, ամենքը կիմանան ճշմարտութիւնը։ Հայ գրողները մի ամբողջ տարի մահմեդականների մասին աններևակայելի զրպարտութիւններ և սուտեր տպեցին։ Ռուսաստանում, Եւրոպայում, Ամերիկայում նրանց աղաղակները աշխարհը բռնեցին։ Մահմեդականներին ցոյց տուեցին որպէս մի զզուելի, գարշելի, վայրենի ու վայրագ անսասան մարդկութեան առաջ։ Նոյն իսկ մեր դարաւոր հարևան և շարունակ միմեանց հետ բնական համակրանքով և սիրով ապրած վրացիները մեր մասին վատ կարծիքներ կազմեցին... Ի՞նչ արած, մահմեդականները գրողներ, փողեր, լրագիրներ չունեն։ Մահմեդականների մէջ ազգային զգացումը չէ զարթնած... իսկ հայերը ընդհակառակը։ Եւ նրանք ամեն ջանք գործ են դնում մահմեդականներին աշխարհում խայտառակելու համար։ Բայց փառք, հազար փառք։ Թիֆլիսի համաժողովը ամեն ինչ բաց արեց։ Բոլոր լօզներն ու կարգադրողները ըմբռնեցին իրերի դրութիւնը։ Մի վրացի գրողի ասածը երբեք չը պիտի մոռանամ։ Նա խօսակցութեան ժամանակ ասաց. «Ճիշտն ասած, լրագրները կարդալիս՝ մենք մահմեդականներին մինչև այժմ մի վայրենի անսասան էինք կարծում (?!)։ Մենք բնաւ չէինք ենթադրում, որ մահմեդականների մէջ էլ կարող են գտնվել այդ տեսակ մարդիկ (ուզում է ասել պատգամաւորների նման)։ Շնորհաւորում եմ ուրեմն ձեզ։ Այդ ժողովը ապացուցեց, որ մահմեդականները ընդունակ, օժտված մի ժողովուրդ են։ Եւ այդ դէպքերում գլխաւոր յանցաւորը դուք չէք եղել»։

Մի ուրիշ ռուս գրող, խօսակցութեան ժամանակ ինձ ասաց. «Ներկայացուցիչները բացարձակ ու անկեղծօրէն չէին խօսում»։ Ես պատասխանեցի. «Ձեռներդ խղճի վրա դրած ասացէք, մենք մահմեդականներս հայերից քանի՞ անգամ աւելի անկեղծ խօսեցինք»։ Խօսակիցս մի քիչ մտածելուց յետոյ պատասխանեց. «Հինգ անգամ»։

Հինգ անգամ սրտաբաց ու անկեղծ։ Ի՞նչ են ուզում դրանից աւելի։ Պ. Սպանդարեանը երևի այնպէս էր կարծում, որ մենք նոյն ասեղնան ցիմար ենք, որ ինչ որ նրանք ասէին՝ նոյնը պիտի կրկնէինք։ Ո՛չ, էֆէնդիմ։ Անցել են այն ժամանակները։ Մենք միմեանց արժանւոյն ճանաչել ու հասկացել ենք։ Խաղաղութեան և ներդաշնութեան փոխարէն հինգ անգամ անկեղծ ու սրտաբաց լինելուց աւելին չէ կարելի պահանջել։

Ահա հէնց մեր այդ անկեղծութեան շնորհիւ էր, որ մենք յաղթեցինք։ Ծուռ գործը առաջ չի գնայ։ Հայ պատգամաւորներն, ասես, անիրաւն՝ իրաւացի, սխալը՝ ճիշտ աշխատում էին ցոյց տալ, բայց այնուամենայնիւ նրանց ջանքերը ապարդիւն անցան...

Եւ այս տոնով շարունակում է պ. Աղայեվ։

Բայց մի հարց։ Ի՞նչու համար էր այս յօդուածը։ Երևի այն նպատակով, որ ցոյց տայ պ. Աղայեվ թէ որքան խորապէս ցանկանում է խաղաղութեան և հաշտութեան պահպանութիւնը։

Սակայն այդ դէպքում նա պէտք է անուշադիր թողնէր այդ յօդուածը, կամ գոնէ խօսէր նրա մասին առանց խոշոր բառերի, սառնասրտութեամբ, հաստատելով նրա անիմաստութիւնը։

Ապա թէ ոչ տեսէք թէ ի՞նչ արդիւնք ստացաք, պ. Աղայեվ։

Արտատպելով մի «խռովարար» յօդուած, խռովեցիք նախ ձեր ընթերցողների միտքը. երկրորդ՝ պատասխանելով «Նոր-Դար»-ի tic-ին tac-ով, «գրգռումին» գրգռումով՝ դուք ոչ միայն չը կարողացաք հաւատարիմ լինել ձեր խաղաղասիրութեան, այլ ընդհակառակը ապացուցիք որ շատ քիչ բան պէտք է, որպէս զի դէն շպրտէք ձեր ձեռքի ձիթենին...

Ո՛չ, դա չէ հաշտութեան ճանապարհը։

Զ.

ՆՈՐ ԴԱՐԱԳԼՈՒԽ

Այսօր Ռուսաստանի սահմանադրական կեանքի երկրորդ օրն է։

Մի հզօր ուժ, Պետական Դումա անունով, շտապում է չափահաս յայտարարել Ռուսաստանի ժողովուրդը քաղաքակիրթ աշխարհի առաջ և բիւրոկրատիայի բռնապետութիւնը, նրա խեղդամահ անող խնամակալութիւնը, իբրև մի հնամաշ զգեստ, դէն է նետում զզուանքով։

Նա խոստանում է բերել իր հետ մի նոր դարագլուխ, մի նոր շրջան Ռուսաստանի ազատ քաղաքացու համար։

Հարիւրաւոր միլիօնաւոր տառապող մարդիկ, արիւն-արցունքի ու կամայականութեան թշուառացած գերիները նրան են ուղղել իրանց հայեացքները և այնտեղ են որոնում իրանց բաղձանքները։

Միրաժ է դա, արդեօք, թէ իրականութիւն։

Դա մօտ ապագայի հարցն է, նրա լուծելու խնդիրն է, իսկ մեզ համար առ այժմ անորոշ է ու անյայտ, ինչպէս խաւարապատ մութ գիշերը։

Սպասել որ այդ Դուման հէնց իր առաջին քայլափոխումից մեզ կը վերադարձնի հոկտեմբերի 17-ի մանիֆէստով խոստացված ազատութիւնները, մեր բաղձանքներին լիուլի բաւարարութիւն կը տայ, կը տապալէ բիւրոկրատիայի տիրապետութիւնը և կապահովէ ժողովրդապետութիւնը։

Դա կը լինէր միամտութիւն։

Որովհետև տասնեակ տարիների մաքառման գործ է դա։

Սակայն որ նա կը լինի մի անսասան պատնէշ անցեալի ու ներկայի մէջ, որ նա մի հիմնալի դիրք է, յենակէտ է ժողովրդական իրաւունքների ապագայ խաղաղ ու նորանոր նուաճումների համար, դա փաստ է, և անուրանալի փաստ։

Դա ռուսաց ժողովրդի դարաւոր դժգոհութիւնների մարմնացած բողոքն է անվերջ կամայականութիւնների, չինովնիկական շահատակութիւնների դէմ։

Եւ անշուշտ նրա առաջին գործերից մէկը կը լինի. հաշիւ ու դատ պահանջել հին ռեժիմի խելագարութիւնների դէմ, ու ապահովել ժողովրդի ազատութեան [illegible] պայքարը մահաբեր ռեժիմի դէմ։ Հէնց այդ տեսակէտից Պետական Դուման Ռուսաստանի ներկայ իրականութեան համար մի անհերքելի ույժ է։

Դա մի զգալի զէնք է, որով այժմ փորձ է արվում լուծելու տասնեակ տարիների խուլ պայքարը։

Այդ զէնքը անկարելի է փշրել և ոչ էլ խլել։ Դա խօսքի թովիչ ույժ է, պարլամենտական մի միջոց, որ ժողովրդի միահամուռ աջակցութեամբ աւելի զօրեղ գործօն, քան նոյն իսկ բռնի յեղափոխութեան աւերիչ զէնքը։

Եւ այդ զէնքը անցնում է ժողովրդի ներկայացուցիչների ձեռքը։

Թող նա լինի ժանգոտ ու բութ։ Դժուար չէ մաքրել, անկարելի չէ նրան սրել, հարկաւոր է միայն ընդունակութիւն, համերաշխութիւն ու ջանք։

Որքան ստացված տեղեկութիւնները վկայում են, ներկայ պատգամաւորական կազմի մէջ Ռուսաստանի դարաւոր բողոքն է մարմնացել։ Նա տանում է իր հետ ժողովրդի անդրդվելի պահանջը, բայց ոչ աղերսը։ Նախատեսնելով կառավարութեան ընդհարումը հին ռեժիմի հետ, այնուամենայնիւ նա չէ նահանջում փոթորկի առաջ, գնում է իր սրբազան պարտքը կատարելու, գնում է իր վրա դրված պարտականութեան պատասխանատուութիւնը գիտակցելով ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհի և իրան ուղարկող սպասողական Ռուսաստանի առաջ։

Նրանք գնում են բարձրացնելու այն հաստատութեան վարկը, որ Բարձրագոյն խոստումների հակառակ այնքան ստորացված է այսօր, և գիտակցող Ռուսաստանը պատուաւոր լինելու խոստումն է տալիս նրանց, խրախուսում, հրամայում է նրանց։

Կռիւը անխուսափելի է։ Այդ հրահանգում է ժողովուրդը, նրա իրաւունքը և բողոքը լսելի դարձնելու ուժգին պահանջով։

Այդ է պահանջում և ժողովրդապետութեան ու միապետութեան իրաւասութեան սահմանները որոշելու անհրաժեշտութիւնը։ Յաջողութիւն նրան։

Լ. Դանիէլեան

ՎԱՀԱՆՈ՞Վ ԹԷ ՎԱՀԱՆԻ ՎՐԱ

Մեծ և նշանաւոր օր էր երէկվայ օրը։ Պետերբուրգում վերջապէս բացվեց Ռուսաստանի պարլամենտը—Պետական Դուման, որին ամիսներից ի վեր անհամբերութեամբ սպասում էր ամբողջ աշխարհը, նամանաւանդ լայնատարած Ռուսաստանի բազմամիլիօն ու բազմազան ազգերն ու ժողովուրդը։ Այսօր երկրորդ օրն է, որ այդ ժողովուրդները ցնծութեան և ուրախութեան տօն են կատարում Հիւսիսային և Խաղաղ ովկիանոսների ափերից սկսած մինչև արևմտեան եւրոպական և հարաւային ասիական սահմանները։ Այնչափ դժուարութիւններով ձեռք բերվեց այդ Պետական Դուման, այնչափ անմեղ արիւն հոսեց նրա համար, այնքան հալածանքներ կրեցին նրան պահանջողները և այնպիսի դժուար ու նեղ պայմանների մէջ ծնունդ առաւ նա, որ իսկապէս արժէ էլ դրա համար շատ աւելի մեծ ու փառաւոր տօներ կատարել։ Սակայն, հէնց այդ անպատմելի դժուարութիւնները, այն նեղ ու խեղդիչ վանդակները աչքի առաջ ունենալով, որոնց մէջ դրված է Պետական Դուման, ուրախութեան ու բերկրանքի ամենախիստ րոպէին էլ մարդու սիրտը լցվում է վախի կասկածներով ու շնչառութիւնը կանգ է առնում։ Միթէ սա, յիրաւի, երազ չէ,— հարցնում է մարդ ինքն իրան։ Միթէ իսկապէս Պետական Դուման պէտք է լինի այն, մեր երկրի համար դարագլուխ կազմող, իրապէս օրէնսդրական հիմնարկութիւնը, ինչ ժողովուրդն էր ցանկանում, որի համար տասնեակ հազար զոհեր տուեց նա, եթէ ոչ՝ նա լոկ մի խաղալիք պէտք է լինի բիւրոկրատիայի ձեռքին, որի հովանու պահված բիւրոկրատիան պէտք է շարունակէ իր նախկին շահատակութիւնները և պէտք է վաւերացնէ սրանց «ժողովրդական ներկայացուցիչների» փրուն անունից։

Կարող է պատահել, որ Պետական Դուման ոչ օրէնսդրական հիմնարկութիւն դառնայ և ոչ էլ խաղալիք. գուցէ նա երեք ծրից աւելի կեանք էլ չունենայ և նրանից յիշատակ մնան միայն փառաւոր հանդէսը, փայլուն պարագը որ տեղի ունեցան երէկ։ Այդպիսով Դուման կը դառնայ մի կատարեալ կատակերգութիւն, մի փարս, որի վերջին գործողութիւնը մի չը տեսնված արիւնահեղ ողբերգութեան կարող է փոխվել։

Դումայի գումարմանը հազիւ մի քանի օր մնացած նոր մինիստրութիւն կազմվեց հակառակ պարլամենտական բոլոր կանոնների և այդ մինիստրութեան ղեկը յանձնվեց արխի-յետադիմական Գորեմիկինին, որը պարլամենտի ու պարլամենտաբիզմի կատաղի թշնամի է համարվում։ Այդ դեռ բաւական չէր. Դումայի գումարման ճիշտ նախօրեակին Կայսերական ուկազով հաստատվեցին այն հիմնական օրէնքները, որ Վիտտէ-Դուրնովոյի մինիստրութիւնը մշակել էր իր հեռանալու օրերում, իբրև գլուխ գործոց իր ամբողջ քաղաքականութեան, որով Պետական Դումայի ամբողջ օրէնսդրական գործունէութիւնը կատարեալ զրօյի է հաւասարեցվում։

Կարծես թէ բաւական չէին փետրվար 20-ի օրէնքները, որով ամբողջովին հերքվում էին հոկտեմբեր 17-ի մանիֆէստի մէջ տրված ազատութեան փշրանքները, կարծես թէ անբաւարար էին այն մի շարք օրէնքները, որոնցով ամենագերագոյն իրաւունքները տրվում էին կէս նշանակովի և կէս ամենախոշոր ցենզով ընտրովի Պետական Խորհուրդ անունով վերին պալատին, և վերջապէս կարծես թէ միապետական բիւրոկրատիան իր վստահութիւնը կորցրել էր դէպի հէնց այս, իր միս ու արիւնից կազմված, Պետական Խորհրդը, որ մտածեց և մի ինչ որ բարբարոս հիմնական օրէնքներ էլ մշակել։ Այդ հիմնական օրէնքների մասին էլ մենք արդէն խօսել ենք և նրանց ամբողջական թարգմանութիւնը լոյս տեսաւ «Մշակ»-ի նախորդ համարներում։ Այնուամենայնիւ աւելորդ չէ դարձեալ մի քանի խօսք նրանց էական կէտերի մասին։ Ամենից առաջ այդ օրէնքների մէջ աչքի է ընկնում այն հանգամանքը, որ բիւրոկրատիան առաջվան պէս մնում է Ռուսաստանի միակ ինքնակալ տէրն ու տնօրէնողը։ Նա է օրէնքների ինիցիատորը՝ նա է և նրանց վերջնական հաստատողը։ Նա է երկրի եկամուտներն ու ծախսերը որոշողը, նա է և իր—բարձր բիւրոկրատիայի—ռոճիկները, թոշակները և այլ կարգի պարգևներ նշանակողն ու տուողը։ Միւս աչքի ընկնող կէտն էլ այն է, որ բիւրոկրատիան վերին աստիճանի զգուշութեամբ և ճարպիկութեամբ իրան զերծ է պահում որ և է պատասխանատուութիւնից. մինիստրութիւնը իր բոլոր գործերի համար պատասխանատու է միմիայն Կայսրի առաջ, և որովհետև կայսրները սովորաբար և ոչ մի տեղ պատասխանատուութեան չեն ենթարկվում, ուստի և չափազանց ձեռնտու է Կայսրի հովանու պահվել, ամեն տեսակ գործեր կատարել և պատասխանատուութիւնը Կայսրի վրա գցել։

Նոր մշակված ու արդէն Բարձրագոյն հաստատված հիմնական օրէնքների ոգու համաձայն, հասարակ ոստիկանը պատասխանատու է պրիստաւի առաջ, պրիստաւը ոստիկանապետի առաջ, սա նահանգապետի առաջ, նահանգապետը մինիստրի առաջ, և այլն։ Կը նշանակէ՝ ամեն ինչ ըստ առաջնոյն մնում է շատ հանգիստ, կով և անդորր։ Էլ ինչ սահմանադրութիւն, ինչ պարլամենտ, ինչ Պետական Դումա։

Այս բոլոր պարագաներն ու պայմանները լրջութեամբ քննելուց յետոյ, այլ ևս ինչպէս ուրախանալ, ինչպէս ցնծութիւն արտայայտել ու չը մտածել, թէ այդ բոլորը մի փարս—կոմեդիա է։ Այդպիսի նեղ ու խեղդող պայմանների մէջ ի՞նչ անելու են այն հարիւրաւոր դժբաղդ պատգամաւորները, որոնք Ռուսաստանի զանազան ծայրերից շունչները կտրած երէկ Պետերբուրգ թափվեցին։ Նրանք անտեղեակ չեն այդ պայմաններին, բայց և հազիւ թէ փարս խաղալու համար են նրանք շտապել Պետերբուրգ։ Նրանց դրութիւնը չափազանց ծանր և կրիտիկական է, նամանաւանդ որ նրանցից շատերը իրանց ընտրողներից շատ որոշ և պարզ լակօնական պատուէրներ են ստացել. «վերադարձէք վահանով, կամ վահանի վրա»։ Այժմ մնում է միայն իմանալ, թէ արդեօք այդ՝ երկուսից որը կը լինի. վահանո՞վ թէ վահանի վրա։

Խ.-Ազատ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

Ալէքսանդրօպօլ։ Առաջիկայ մայիսի 2-ին նշանակված է Պետական Դումայի համար տեղիս պատգամաւորական ընտրութիւնը և բոլոր ցենզ ունեցողներն արդէն ստացել են քուէ տալու թերթիկները։ Իմ կարծիքով այդտեղ էլ յաղթող կը հանդիսանայ «ժողովրդական ազատութեան» կուսակցութիւնը և անշուշտ միզանում կընտրվեն պատգամաւորներ 1) քաղաքագլուխ Գէորգ Տէր-Պետրոսեան և 2) սանտարական Աստուր Իսահակեան։ Այս տեղի ժողովուրդը մտադիր է իր իրաւունքը չը կորցնել բոյկոտներով, և ուղիղ՝ ինչ միտք ունի չը մասնակցել և խռովկանի դեր ստանձնել։ Մեր խորհուրդն է Ալէքսանդրօպօլի հասարակութեան, որ ջերմ սրտով մասնակցեն այդ ընտրութեան և որքան հնարաւոր է անցկացնեն իրանց ցանկալի թեկնածուներին։ Բացարձակ կարելի է հրատարակել, որ վերոյիշեալ երկու թեկնածուներն էլ պատկանում են «ժողովրդական ազատութեան» կուսակցութեանը, ուստի ամենայն վստահութեամբ կարելի է նրանց քուէ տալ։

Տեղացի

—

Կարս, ապրիլի 26-ին։ Երէկ, ամսիս 25-ին, Կարսի հաշտարար դատարանում կայացաւ Պետական Դումայի պատգամաւորներ ընտրելու համար նախընտրողական ժողով, հաշտարար դատաւոր պ. Լաշկէվիչի նախագահութեամբ։ Ճառ խօսեց Կարսի շրջանի բժիշկ Գաբրիէլ Բարալեանը, որից յետոյ ժողովրդի տրամադրութիւնը փոխվեց յօգուտ այդ բժշկի։ Այժմ ամենքը ցանկանում են իրանց ձայնը տալ այդ մարդուն, որը խօսելու մեծ ընդունակութիւն ունի, միայն մի պակասութիւն ունի, այնէ՝ տեղական կարիքների հետ այնքան էլ ծանօթ չէ։ Նահանգում ընտրված են թուրքեր, մալականներ, ռուսներ և յոյներ, չը նայելով որ հայերը մեծամասնութիւն են կազմում շատ տեղերում։ Նկատվում է առհասարակ խիստ աշխատութիւն այս գործում ամենուրեք...

Սեպուհ

—

Կովկասեան Փոխարքան բանակցութիւն է սկսել Ներքին գործերի մինիստրութեան հետ Բարձրագոյն համաձայնութիւն ստանալու Թիֆլիս քաղաքի և նրա նահանգի ընտրութիւնները մայիսի 26-ին նշանակելու համար, իսկ Քութայիսի, Երևանի և Գանձակի նահանգի ու Թերեքի և Ղարսի շրջանների համար՝ մայիսի 16-ին։ Միւս նահանգների և շրջանների ընտրութեան ժամանակամիջոցը դեռ ևս չէ նշանակված։

—

Թիֆլիսի ֆեդերալիստները և վրաց ռամկավարների կուսակցութիւնը, ինչպէս լսում ենք, Պետական Դումայի անդամութեան համար Թիֆլիսի կողմից թեկնածու են որոշել «Շրոմա» թերթի աշխատակից Դ. Մ. Լասխիշվիլիին։

—

Գանձակում մուսուլմանները յարել են սահմանադիր-ռամկավար կուսակցութեանը։

—

Երևանից հաղորդում են, որ Շարուր-Դարալագեազի գաւառի գիւղացիների լիազօրների համագումարը կայացաւ ապրիլի 24-ին։ Հայերը հրաժարվեցին ընտրութեանը մասնակցելուց, և խնդրամատոյց եղան, որ իրանց բաժանեն մուսուլմաններից։ Հայերի այդ խնդիրը չէ յարգել նահանգապետը։

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԷՏՔ Է ՄՇԱԿԵԼ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

IX

Ինչպէս ձեռք բերել սահմանադիր ժողով։

Մենք վերջացրինք այն բոլոր պայմանների նկարագրութիւնը, որ անհրաժեշտ են սահմանադիր ժողով հրաւիրելու համար, մի ժողով, որը իրապէս համաժողովրդային լինի։ Միայն այն ժամանակ ժողովուրդը կարող է սահմանադիր ժողով ուղարկել իրապէս իր ցանկացած մարդոց, այն ժամանակ միայն պատգամաւորները իրապէս կարող են և պէտք է որ գործեն իրանց ընտրողների ցանկութեան համաձայն, երբ կատարելապէս ապահոված կը լինի ընդհանուր, հաւասար, ուղղակի և գաղտնի քուէարկութիւնը, ինչպէս և ընտրվելու ընդհանուր իրաւունքը, երբ ապահոված կը լինի նաև պատգամաւորների անձեռնմխելիութիւնը և նրանց գործունէութեան վրա հսկելու կարելիութիւնը։

Պարզ բան է որ, կատարելապէս ազատ գործունէութիւն ունենալու համար, համաժողովրդային սահմանադիր ժողովը պէտք է լինի երկրի միակ և լիակատար իրաւունքներով օժտված տէրը։ Այդ ժողովին պէտք է ենթարկվեն բոլոր մինիստրներն ու չինովնիկները։ Նրա ձեռքում պէտք է լինեն պետական փողերի տնօրէնութիւնը և զօրքի ղեկավարութիւնը, և նրա բոլոր կարգադրութիւնները պէտք է անմիջապէս գործադրվեն։

Շատ պարզ է, որ այդպիսի համաժողովրդային սահմանադիր ժողով չեն ցանկանայ գումարել ոչ կառավարութիւնը, ոչ մինիստրները և ոչ էլ ամբողջ բիւրոկրատիան։ Ծուղակի մէջ ընկած օձի նման նրանք շարունակ կը գալարվեն, որպէս զի կարողանան իրանց ձեռքում գոնէ մի քիչ իրաւունքներ պահպանել ու թոյլ չը տալ, որ ժողովրդի կամքը պետութեան մէջ լիակատար տէր դառնայ։ 1905 թ. յունվարի 9-ին Պետերբուրգի բանւորները գնում էին Թագաւորի մօտ խնդրելու, որ նա սահմանադիր ժողով հրաւիրէ։ Եւ այդպիսի մի բան խնդրելն արդէն բաւական էր, որ ամբողջ բիւրոկրատիան ոտքի կանգնէր և անխնայ կերպով կոտորէր տար անզէն ժողովրդին։ Առանց տատանվելու պրօլետարիատի արիւնից հեղեղատներ կազմել տուեցին, որպէս զի կարելի լինի հէնց սկզբից խեղդել սահմանադիր ժողով հրաւիրելու առեւլի պահանջը։ Սահմանադիր ժողովը բիւրոկրատիայի համար մահ է, իսկ ինչ նրա համար մահ է, այն էլ ժողովրդի բարիքն է։ Հէնց դրա համար էլ պէտք է համաժողովրդային սահմանադիր ժողովը ձեռք բերել հակառակ բիւրոկրատիայի կամքի և ոչ թէ նրա միջոցով։

Պէտք է շարունակ համոզել ամենքին և իւրաքանչիւրին, որ բիւրոկրատիան երբեք չէ կարող ժողովրդի շահերի պաշտպան լինել, ուրեմն և նա երբեք չի համաձայնի յօժար կամքով ժողովրդին լիակատար ազատութիւն տալ և համաժողովրդային սահմանադիր ժողով հրաւիրել։ Այդ ազատութիւնը ժողովուրդը կարող է միայն ձեռք բերել իր համերաշխ և յամառ գործունէութեամբ և շատ լուրջ աշխատանքով։

Իսկ այն, թէ արդեօք սահմանադիր ժողով գումարել տալու աշխատութիւնից յետոյ ժողովուրդը ո՞ւմ կընտրի և կուղարկի իր շահերը պաշտպանելու, իր կարիքների մասին հոգ տանելու,—դա, ի հարկէ, կախված կը լինի այն հանգամանքից, թէ արդեօք ինչպէս ինքը ժողովուրդը կըմբռնի իր շահերը, ի՞նչ աստիճան զարգացած կը լինի նրա քաղաքական գիտակցութիւնը։

Երբ բանւորների դասակարգային գիտակցութիւնը զարգացած չէ, նրանք շատ հեշտութեամբ ծուղակի մէջ են ընկնում և պատգամաւորներ են ընտրում ամեն կարգի աղաղադաններ, որոնց համար բոլորովին օտար են պրօլետարիական շահերը, մինչդեռ սահմանադիր ժողովում պիտի վճռվեն բանւորներին վերաբերեալ ամենաէական խնդիրները։

Առ այժմ բանւորները երազել անգամ չեն կարող, թէ սահմանադիր ժողովի պատգամաւորների մեծամասնութիւնը պրօլետարիատի դասակարգային շահերի արտայայտողներ կը լինեն։ Թէև բանւորները մեծ ույժ են կազմում պետութեան մէջ, միախմբված են մեծ քաղաքներում, ուր երկրի քաղաքական կեանքն է կենտրոնացած, և հէնց դրա համար էլ նրանք — բանւորները — ազատագրական շարժման առաջաւոր գունդն են կազմում և ամենածանր ծառայութիւնը իրանց ուսերի վրա են կրում, բայց և այնպէս նրանք չնչին փոքրամասնութիւն են կազմում։ Ռուսաստանում բանւորների թիւը 4—5 միլլիօն է միայն, այն ինչ բոլոր բնակիչների թիւը 130 միլլիօնից աւելի է։ Բազմամիլիօն գիւղական տարրի մէջ շատ քիչերը կան, որ հէնց այժմեանից հասկանան, թէ միայն բանւոր դասակարգն է, որ իր կռւով ուզում է բաղդաւորութիւն ու ազատութիւն ձեռք բերել ամբողջ մարդկութեան համար։ Այդ դեռ բաւական չէ՝ հէնց բանւորներից էլ շատ շատերը դեռ չեն գիտակցում իրանց դասակարգային խնդիրներին ու դասակարգային շահերին։ Մինչդեռ ընդհանուր ձայնատւութեան իրաւունք ունենալու դէպքում, ամբողջ ժողովուրդը հաւասարապէս պէտք է մասնակցէ քուէարկութիւններին և, ի հարկէ, այդ բոլոր անգիտակից տարրերը սխալ ընտրութիւններ կը կատարեն։ Բնական է ուրեմն, որ բանւորական պատգամաւորները չեն կարող մեծամասնութիւն կազմել սահմանադիր ժողովում։

Բայց եթէ գիտակից բանւորները չեն կարող հէնց առաջին անգամից մեծամասնութիւն կազմել, պէտք է գոնէ նրանք ամբողջ ույժով աշխատեն, որ բանւորական պատգամաւորները կարելիին չափ շատ թւով լինեն։ Դրանից կախված կը լինի ժողովում նրանց ույժն ու նշանակութիւնը։

Ուրեմն, սահմանադիր ժողով պահանջելու հետ դերձ, պրօլետարիատի գիտակից տարրերը պէտք է չը մոռանան, որ ամենից առաջ անհրաժեշտ է՝ ամեն տեղ և ամենուրեք թէ բանւորներին և թէ ամբողջ ժողովրդին յորդորեն ընտրելու այնպիսի պատգամաւորներ, որոնք աշխատաւոր ժողովրդի շահերը կը պաշտպանեն։ Պէտք է բացատրել բոլոր բանւորներին և ժողովրդի միւս աշխատաւոր տարրերին, թէ նրանք չը պէտք է անտարբեր մնան դէպի երկրի ցաւերը, հարկաւոր է նրանց բացատրել իրանց դասակարգային դրութիւնը, այն թշուառութեան ու շահագործութեան պատճառները, որոնք անվերջ ճնշում են նրանց, այն ճանապարհը — դասակարգային կռւի ճանապարհը, որ քաղաքական ազատութեան միջոցով տանում է դէպի տնտեսական կատարեալ հաւասարութիւն, դէպի սօցիալիզմի պայծառ թագաւորութիւնը։ Հարկաւոր է օրէց-օր ուշադրութեամբ հետևել բոլոր կատարվող դէպքերին, բոլոր միւս դասակարգերի ու կուսակցութիւնների գործունէութեանը, հարկաւոր է սովորել մի այնպիսի հաստատ ճանապարհ գտնել, որով պէտք է ընթանայ պրօլետար դասակարգը դէպի իր ազատութիւնը, և այդ ձեռք բերված գիտութեան և դասակարգային գիտակցութեան լոյսը սփռել բոլոր խաւար ու տգէտ եղբայրների վրա։

Պէտք է դիմել բոլոր ժողովրդին, թէ քաղաքային և թէ գիւղական թշուառներին, և բացատրել նրանց, որ միմիայն սօցիալիզմի թագաւորութիւնը վերջ կը դնէ ամեն մի թշուառութեան ու շահագործութեան, իսկ սօցիալիզմին հասնելու համար պէտք է անցնել մի շատ երկար ու դժուարին ճանապարհ, լի անձնուէր կռիւներով։ Այդ ճանապարհը պրօլետարիատի կռւի ճանապարհն է։ Ով ուզում է թշուառութիւնից, ճնշումից և զրկանքից ազատվել, թող երբեք չը մոռանայ իր կաշին ազատել նրանով, որ կաշխատի անձնական բարեկեցութիւնը հաստատել իր մի կտոր հողի վրա, իր սեփական խանութում կամ արհեստանոցում։ Շահագործութեան, բռնութեան ու հարստահարութեան հիմունքների վրա հաստատված կապիտալիստական կարգերը իրանց անգութ ճիրաններով միշտ պէտք է սպանեն՝ խլել նրանից իր հալալ աշխատանքով ստեղծած անձնական բարեկեցութիւնը։ Ով արդարութիւն, ազատութիւն ու հաւասարութիւն է ցանկանում, նա պէտք է կանգնէ այն ճանապարհի վրա, որով պրօլետարիատ դասակարգն է գնում, նա պէտք է իր կռիւը միախառնի պրօլետարիատի դասակարգային կռւի հետ և նրա հետ միասին ձեռք բերէ ընդարձակ քաղաքական ազատութիւն, հիմնված ռամկավարական սկզբունքների վրա, որից յետոյ միայն լայն ճանապարհ կը բացվի սօցիալիզմի թագաւորութեանը դիմելու։

Բայց ոչ միայն թշուառներին ու շահագործվածներին դիմելու է, այլ և այն բոլոր ունևոր դասակարգերին, որոնք ազատութիւն են ցանկանում։ Ամենքին էլ բացատրելու և հասկացնելու է, որ ով ուզում է միապետական բիւրոկրատիայի ստորացնող լուծը թօթափել, ով ցանկանում է ազատ քաղաքացի լինել, ում համար թանգ է ազատ կերպով մտածելու, խօսելու, ժողովներ գումարելու, միութիւններ և ընկերութիւններ կազմելու, առանց բիւրոկրատիայի միջամտութեան արդիւնագործական և առևտրական գործեր ըսկսելու և այլն և այլն քաղաքացիական ազատ իրաւունքը, նա ոչ մի ջանք չը պիտի խնայէ համաժողովրդային սահմանադիր ժողով ձեռք բերելու համար, այնպիսի մի ժողով, որը ազատ կերպով ընտրված լինի ընդհանուր, հաւասար, ուղղակի և գաղտնի քուէարկութեամբ։

Որչափ յաճախ, շարունակական և ուժգին կերպով տարվի այս ագիտացիան, այնչափ աւելի կը զարգանայ բանւորների դասակարգային գիտակցութիւնը և աւելի լաւ հասկանալի կը դառնայ ամբողջ ժողովրդի համար պրօլետարիատի ազատագրական մեծ դերը։ Այդ ժամանակ աւելի մեծ հաւանականութիւն կարող է լինել, որ ժողովուրդը սահմանադիր ժողովին կուղարկէ այնպիսի պատգամաւորներ, որոնք իրապէս նրա շահերի արտայայտիչներ կը լինեն և որոնք վերջ կը դնեն միապետական բիւրոկրատիայի անզուսպ թագաւորութեանը և կը հաստատեն Ռուսաստանի ամբողջ ժողովրդի կամքը արտայայտող մի օրինական և արդարադատ կառավարութիւն։

Խ.—Ազատ

ԳԻՒՂԻՑ

II

Փարպի, ապրիլի 13-ին

Ամսիս 9-ին Աշտարակի ծխական դպրոցում տեղի ունեցաւ Աշտարակի փոխատու-խնայողական ընկերութեան «լիազօրների ժողովը»։ Ժողովում արծարծված և լուծված հարցերից ամենահետաքրքրականը և գիւղացիների համար ամենակարևորը Աշտարակի ծխական դպրոցին բանկի շրջանառութեան արդիւնքից հազար րուբլի նպաստ յատկացնելու խնդիրն էր։ Ժողովին ներկայ էին [illegible] պրիստաւը և մի քանի այլ [illegible] անձնաւորութիւններ։

Ժողովը հետաքրքրական էր այն տեսակէտից, որ աշտարակցիք առիթ ունեցան բացարձակապէս ճանաչելու իրանց թէ չարակամներին, որոնք վարակված թայֆայականութեան թոյնով, կուրացած անձնական շահերով, միշտ պատրաստ են բացա[illegible] հարուստների տակ խեղդել ամեն մի հասարակական գործ, զանազան ստոր միջոցներով արգելք հանդիսանալ բարեգործական [illegible] նարկութիւններին, և թէ հասարակութեան օգտաւէտ լինելու գաղափարով տոգորված մարդկանց, որոնք միշտ էլ կռիւ են մղել առաջին կարգի մարդկանց հետ՝ յօգուտ [illegible] միջնավայրի, որի հարազատ ծնունդն են իրանք և թէ առաջինները։ Հասարակութեան բարեկամներին շատ քիչ անգամ է աջողվում փառաբանել իրանց յաղթանակը՝ նոյն հասարակութեան թշնամիների հետ բռնված կռւում։ Վերջիններս միշտ պատրաստ [illegible] դիմելու ամենացնիկ միջոցների՝ իր[illegible] սածն առաջ տանելու համար։ Իսկ գրա[illegible] բնաւորութիւնները հասարակական պայքարում նոյնիսկ կեղտոտ մարդկանց հետ՝ [illegible] տակ ճանապարհ են ընտրում, ճանապարհ որ այնքան փշալից, այնքան կսկիծ ու [illegible] է պատճառում ընթացողներին...

Եւ գուցէ այդ արտասուք քամող, [illegible] ճմլող ճանապարհով գնացողներից շատերը վերջ ի վերջոյ մխիթարութիւն գտնեն, [illegible] նրանք գոնէ մեր գիւղական աշխարհում [illegible] ճախ աջողութեամբ պսակէին իրանց [illegible] պայքարը, եթէ գործ ունենային մեր միջ[illegible] վայրի իսկական ծնունդների, ոչ աղաւաղ[illegible] բնաւորութիւնների հետ։ Այո, մեր հասարակական ցեցերը այնքան վտանգաւոր չ[illegible] կարող լինել մեզ համար, եթէ նրանց վզ[illegible] րած չը լինէին զանազան պրիստաւներ [illegible] այլ կարգի նշանակովի չինովնիկներ. [illegible] մարդկանց հրէշ են դարձնում, որից [illegible] նրանց ուղղելը անհնարին է լինում և [illegible] պլիսների հետ սկսած կռւում յաճախ [illegible] թիւն են կրում, որովհետև չինովնիկն[illegible] պէս թև ու թիկունք ունեն։ Ուրեմն զար[illegible] նալի չէ, որ հասարակական գործեր նախ[illegible] ձեռնողներին բացառիկ դէպքերում է աջ[illegible] վում յաղթութիւն տանել...

Բացառութիւն պէտք է համարել և կիր[illegible] օրվայ դէպքը, որ, ի մեծ ամօթանք լիազ[illegible] ների մեծամասնութեան, անպայման տխ[illegible] հետևանք կունենար, եթէ մի որոշ բարոյակ[illegible] ճնշում գործ չը դրվէր ժողովականների վ[illegible] պ. պրիստաւի կողմից։ Ահա թէ ինչպէս։ Ն[illegible] քան հարցը քուէի դնելը, պ. պ. պրիստա[illegible] բժիշկը և Լ. Թումանեանցը իրանց արտասանած ճառերով բացատրեցին դպրոցի նշանակութիւնը, նրա ապագայում խաղալիք դե[illegible] և այլն. շեշտվեց այն հանգամանքը, որ Աշտարակը, իբրև գաւառամասի առաջնակա[illegible] կենտրոնագիւղ, պէտք է դպրոցը օրինակե[illegible] վիճակի մէջ դնէ։ Իսկ այդ հնարաւոր է [illegible] դէպքում, երբ դպրոցի նիւթական (միջոցները) կողմը ապահոված լինի։ Պ. Լ. Թումա[illegible] եանը մի քանի զգացված խօսքերով պատմ[illegible] րացից հայ դպրոցազուրկ ժողովրդի հոգ[illegible] կան աշխարհը այս վերջին տարիներու[illegible] ընդգծելով հայերի ցանկութիւնը՝ ունենալ [illegible] փական դպրոց։ Իսկ այժմ, երբ այդ իր[illegible] ւունքները տրված են նրանց, դատապարտ[illegible] անտարբերութիւն են ցոյց տալիս դէպի ի[illegible] րենի դպրոցը, կրթութեան օջախը։ Պարզ[illegible] փաստերով ապացուցեց, որ ընկերութիւ[illegible] պարտաւոր է ստացած արդիւնքի մի մա[illegible] յատկացնել հանրօգուտ գործի և լիազօրնե[illegible] առանց մեղանչելու ընկերութեան կանոնա[illegible] րութեան դէմ՝ կարող են հազար րուբլի յա[illegible] կացնել ծխական դպրոցին, իբրև մի հասա[illegible] կական բարեգործական հիմնարկութեան։ Ա[illegible] նա՝ նախօրօք տեղեակ լինելով լիազօրնե[illegible] տրամադրութեան, և նկատելով մեծամասն[illegible] թեան ակներև մասի վերաբերմունքը դէ[illegible] արծարծող հարցը՝ յանդիմանողական մի [illegible] նի խօսքեր նետելով ներկայացուցիչնե[illegible] յուսահատ դուրս գնաց դահլիճից...

Սկսվեց իրարանցում. պղտոր ջրում ձու[illegible] որսողները, դպրոցի և հետևապէս հասա[illegible] կութեան թշնամիները՝ վստահ լինելով իր[illegible] հետևողների թուի գերազանցութեան վ[illegible] սկսեցին պահանջել, որ հարցը քուէարկ[illegible] Պ. պրիստաւը նկատելով, որ հարցը գաղ[illegible] քուէարկութեան ենթարկվելու դէպքում [illegible] պայման բացասական լուծում է ստան[illegible] սկսեց յանդիմանել լիազօրներին, որ [illegible] դպրոցի պէս մի հասարակական հիմնարկու[illegible] թեան օգտին վճռելիք հարցը միաձայն [illegible] վճռում և առանց կարմրելու գաղտնի [illegible] արկութեան են դիմում։ Ապա նա առա[illegible] կեց քուէարկութիւնը բաց կատարել, որ[illegible] գի հասարակութիւնը հնարաւորութիւն [illegible] նայ ճանաչելու իր չարամիտ զաւակներին[illegible] Հակառակորդների—թերևս մեծամասնութեան—«մէջքը կոտրուեց». առաջարկութիւնը [illegible] ընդունել չէր կարելի, որովհետև նա [illegible] է առնում այնպիսի աղբիւրից, որին դիմա[illegible] բելը հէնց դիմադրողների տեսակէտից [illegible] ամօթութիւն կը լինէր. չէ որ նրանք [illegible] նպատակներին հասնելիս ըստ մեծի [illegible] ադմինիստրացիայի ներկայացուցիչների [illegible] ջակցութեան վրա են յենվել. շնորհիւ [illegible] հանգամանքի՝ վերջիններիս ամենակարող [illegible] նելը աւելի քան քաջ յայտնի է նրանց[illegible] յանկարծ չը լսել պրիստաւին, չենթարկ[illegible] նրա առաջարկութեան... ոչ, չափազանց [illegible] սխալ կը լինէր այդ։ Ի՞նչ անենք, որ [illegible]

[illegible]

...է հրաժարվում: Նրա ճիրաններից Սուրմալուն ազատողը Վիլհելմ Տելլի դերը կատարեց: Պէտք է լսել տեղացիներից Բօգուսլավսկու արարքները, նրա կատաղած նողկալի, գազիր գործերը, հասկանալու համար թէ ինչ հրէշից ազատվեց մի ամբողջ տառապող գաւառ:

Այժմ կեանքը բոլորովին կերպարանափոխվել է: Իգդիր գիւղը ընդունել է ուրախ, աշխոյժ դէմք: Նորից սկսել է տեղական ինտելլիգենցիան իր գործունէութիւնը: Բացվեցին դպրոցները և դպրոցի հոգաբարձութիւնը մեծ ջանքով աշխատում է առաջ տանել դպրոցական գործը: Դպրոցի աւագ ուսուցիչ հրաւիրված է համալսարանի ուսանող, որը թէև այժմեան պայմանների շնորհիւ դեռ չէ աւարտել համալսարանը, բայց ստանձնել է ուսուցչի պաշտօնը և գործը եռանդով առաջ է տանում: Իգդիրում հիմնվել է գիւղական բանկ, որի գործունէութիւնը տարածվում է Սուրմալու գաւառի վրա: Այդ բոլոր երևոյթները մխիթարական են և ցոյց են տալիս, որ գաւառը կենդանանում է: Նորից բացվում է գաւառում լայն ասպարէզ գործունէութեան համար: Հարկաւոր են ոյժեր գործը առաջ տանելու համար: Գաւառի կարիքը մեծ է: Նոյն իսկ Իգդիրը, Սուրմալուի կենտրոնը, որ համեմատաբար բարեկեցիկ կեանք է վարում, այսօր տառապում է մալարիայից, տալով մեծ թւով զոհեր: Ասում են լինում են օրեր, երբ հիւանդացում միանգամից լինում է 5—8 ննջեցեալ: Այդ հիւանդութեան զարգանալու պատճառը վատ ջուրն է և Իգդիրը շրջապատող ճահիճները: Մի քանի անգամ փորձեր են եղել հարց բարձրացնել ճահիճները չորացնելու մասին, բայց փորձերը մնացել են անկատար և գործի նախաձեռնողները չեն կարողացել գործը աջողացնել: Ջուրը թէև գալիս է Արաքսից, բայց մինչև Իգդիր հասնելը փչանում և վարակվում է,—իսկ ամառը չալթուկի (բրինձ) արտերի ապականված ջուրը խառնվում է խմելու ջրին և առաջացնում է տենդ: Ասում են մի ժամանակ հարց բարձրացրին արգելել չալթուկ ցանելը, բայց նահանգական իշխանութիւնը չը համաձայնվեց, առարկելով, թէ ժողովուրդը կը վնասվի տնտեսապէս: Այս դէպքում իշխանութիւնը անտես է առնում ժողովրդի առողջապահութիւնը: Եթէ այժմեան դրութիւնը շարունակվի, շատ հաւանական է, որ ժողովրդի բնական աճումը դադարի: Այդ խնդրի մասին խօսակցութիւն ունեցայ գաւառական պաշտօնեաներից մէկի հետ. Նա ասաց, որ ինքն էլ շատ է մտածում այդ մասին, բայց ինչ արած, որ մեր բիւրոկրատիան շատ քիչ է հոգ տանում ժողովրդի առողջապահութեան վրա և իբրև ապացոյց նա բերեց այն հանգամանքը, որ ամբողջ Սուրմալու գաւառում կան միայն երկու բժիշկ, որոնցից գաւառական բժիշկը զբաղված է պաշտօնական գործերով և դժուարանում է ամեն դէպքում օգնել հիւանդներին, մնում է միայն տեղական հիւանդանոցի բժիշկը: Ահա մեր գաւառի մշտական ցաւերից մէկը, բժշկական օգնութեան բացակայութիւնը:

Գաւառական իշխանութիւնը հարց էր բարձրացրել՝ տալ ժողովրդին փոխարինաբար դրամագլխից Իգդիրի ճահիճները չորացնելու համար: Բայց նահանգական վարչութիւնը մերժեց այդ միջնորդութիւնը: Այդ և դրա նման խնդիրներ լուծելու համար հարկաւոր է տալ գիւղական ազգաբնակութեանը լայն տեղական ինքնավարութիւն և ժողովրդի շահերը պահանջում են, որ զեմստվօն շուտով մտցնվի մեզ մօտ:

Սուրմալու գաւառը ընդհանրապէս դեռ խաղաղ է և յոյս կայ, որ խաղաղութիւնը չը խախտվի:

Նոյն ցաւերով տառապում է և Երևանի գաւառի IV գաւառամասը: Այդ մասի խոշոր հայաբնակ գիւղը Դաւալուն է: Շրջապատված ամեն կողմից Թուրք գիւղերով և գտնվելով Պարսկաստանի սահմանի մօտ, այդ գիւղը առայժմ մնացել է անվնաս: Բայց ոչ մի արշաւանք չէր կարող խլել այդ գիւղից այնքան զոհեր, որքան տանում է մալարիան: Արդէն երկու տարի է, որ մալարիան այդ գիւղում համաճարակ է դարձել: Այստեղ ևս բացակայում է բժշկական օգնութիւնը, չը կայ դեղատուն. Բժիշկը բնակվում է 20 վերստի վրա Ղամարլու գիւղում:

Անցեալ տարի Դաւալու գիւղի շրջակայքում ևս պատահեցին սպանութեան և թալանի մի քանի դէպքեր. բայց բարեբախտաբար լուրջ ընդհարումներ տեղի չունեցան: Այս տարվայ մարտի 29 ին Դաւալուում սկսեց իր գործունէութիւնը հայ-թուրքական վէճերը քննելու համար միջնորդ դատարանը: Դատարանը բաղկացած է երկու հայից, երկու թուրքից, որոնք ընտրեցին նախագահ Երևանի գաւառապետի օգնական Ֆիլիպովին: Այդ պաշտօնը դեռ նոր է նշանակված գաւառապետի օգնական: Նա առաջ Օրդուբաթում պրիստաւ էր և վայելում էր ժողովրդի անկեղծ համակրանքը. Օրդուբաթի հայերը շատ ցաւեցին, երբ

[illegible]

III

Արևելյաններին հասցնելու օգնութիւնը բաժանել ենք երկու մասի. առաջինը այն, որ անհրաժեշտ է հէնց այժմ ամենաուշը մինչև 2 շաբաթ և երկրորդը այն, որ հարկաւոր կը լինի յետոյ:

Ներքևում բերված հաշիւները անելիս, մենք աչքի առաջ ենք ունեցել միջոցների սղութիւնը, և աշխատել ենք մտցնել միայն այն, ինչ անպայման հարկաւոր է և առանց որի անկարելի է գիւղացիների դրութիւնը փոքր ի շատէ բարւոքել:

Այսպէս, մենք հաշւել ենք, որ ամեն մի գլխին հարկաւոր է կէս պ. բամբակի սերմ, 2 պուդ չալթուկի սերմ, ամեն մի հոգուն ամիսը 1 պ. 10 գր. ուտելու հաց: Երկու տանը մի չուխ, մի ջուխտ գոմէշ, տանը մի բահ, գլխին մի մանգաղ, 2 տանը մի ջուխտ կամիր, տանը 3—4 գինու կարաս:

Բացի այս, ամառը մինչև շինութիւնները շինելը, հարկաւոր է գիւղացիներին ապրելու համար գոնէ ամեն մի 15—20 հոգուն մի վրան:

Այս բոլորի գները վերցրված է տեղային: Բամբակի սերմի պուդը 25 կ., չալթուկը 1 ր. 20 կ., կորեկը պուդը 40 կ., ցորենը 1 ր. 20 կ., չուխը 4 ր. հատը, բահը մէկը 1 ր., օրագը 50 կ., մի ջուխտ կամիր 7 ր., կարասի մէկը 4 ր., միջակ գոմէշը 50 ր. հատը: *)

Բացի այս, Մազրայի գիւղի բնակիչների համար, որոնք զրկվել են ամեն բանից, հարկաւոր է բացի բոլոր յիշած իրերից, նաև տանը գոնէ մի կով կամ կթան գոմէշ, մի 2 վերմակ և դօշակ, մի կաթսայ, երկու տանը մի սայլ: Եւ վերջապէս շինութիւններ անելու համար առնուազն հարկաւոր է 100 ռուբլի: Եւ նոյն իսկ այս բոլոր ամենաանհրաժեշտ և չափազանց չափաւոր պահանջները իրագործելու համար անհրաժեշտ է.

600 պ. բամբակի սերմ	150 ր.
1730 պ. չալթուկի սերմ	2076 ր.
Ուտելու ցորեն 7000 պ.	12000 ր.
Չուխ 250 հատ (20 ունեն)	1000 ր.
Գոմէշ 300 հատ (240 ունեն)	15000 ր.
Բահեր 525 հատ	525 ր.
50 չադր	500 ր.
14 պ. կորեկ (Էրմանի բազարի համար)	5 ր. 60 կ.
Մազրայեցիների համար 25 սայլ	1000 ր.
	մօտ 32,000 ր.

Այսքանը անհրաժեշտ է հէնց այժմ՝ մինչև մի 2 շաբաթ հասցնել, որ գիւղացիք կարողանան իրանց գարնանային ցանքսերը անել: Իսկ յետոյ հարկաւոր կը լինի նորից տանել հետևեալ բաները.

Մօտ 500 օրագ (մանգաղ)	250 »
260 ջ. կամիր	1830 »
1600 կարաս	6400 »
Շինութեան համար	52.. 53 »
Մազրայեցոց համար 50 կով	2000 »
50 կաթսայ	100 »
Ծոթեղէն և բրդեղէն անկողնու համար	200 »
Մի 220 թաքլու էլ մանր-մունր բաներ (ցախաթ, կացին և այլն.)	220 »
	64,000 ր.

Այս գումարները առանձին գիւղերի վրա պէտք է բաժանվեն հետևեալ կերպով.

1. Մամարթա (Նեմեղթարաղ)

I

180 պուդ բամբակի սերմ (պ. 25 կ.)	45 »
360 պուդ չալթուկի սերմ (պ. 1 ր. 20 կ.)	432 »
1900 պուդ ցորեն մինչև կալը դուրս գալը (ապրիլի 20-ից—յուլիսի 5-ը) 2½ ամիս, ամեն մի հոգու 1 պ. 10 ֆ. (1 ր. 20 կ.)	2280 »
45 չուխ 4 ր. հատը	180 »
70 գոմէշ (20 իրանք ունեն) մէկը 50 ր.	3500 »
90 բահ՝ մէկը 1 ր.	90 »
10 վրան ամառվայ համար	100 »
	6150 ր.

II

180 մանգաղ հնձելու համար 50 կ.	90 »
45 ջուխտ կամիր հատը 7 ր.	305 »
270 կարաս (5—15 պ.) 4 ր.	1080 »
Տան շինութեան համար 100 ր.	9000 »
	10,375 ր.

2. Էրմանիբազար

I

25 պ. բամբակի սերմ.	5 25
50 պ. չալթուկ	60 »
14 պ. կորէկ (40 կ. պ.)	5 60
800 պ. ուտելու հաց	960 »
10 չուխ (20 ունեն)	40 »
20 գոմէշ (40 ունեն)	1000 »
40 բահ	40 »
5 վրան	50 »
	2160 ր. 85 կ.

II

54 մանգաղ	27 »
20 ջուխտ կամիր	140 »
120 կարաս	480 »
Տան շինութեան համար	3900 »
	4547 ր.

3. [illegible]

I

150 պուդ բամբակի սերմ	37 50
600 պ. չալթուկ	720 »
Ուտելու հաց 3000 պուդ	3600 »
80 չուխ	320 »
80 գոմէշ (80 ունեն)	4000 »
160 բահ	160 »
15 վրան	150 »
	8987 ր. 50 կ.

II

300 մանգաղ	150 ր.
80 ջուխտ կամիր	560 »
660 կարաս (ամեն 4)	2640 »
Շինութեան համար	16500 »
	19850 »

4. [illegible]

I

150 պ. բամբակ	37 50 կ.
600 պ. չալթուկ	720 »
Ուտելու հաց 3200 պուդ	3840 »
90 չուխ	360 »
80 գոմէշ (100 ունեն)	4000 »
180 բահ	180 »
15 վրան	150 »
	9287 ր. 50 »

II

300 մանգաղ	150 ր.
90 ջուխտ կամիր	640 »
540 կարաս	2160 »
Շինութեան համար	18000 »
	20950 »

5. Մազրա [illegible]

I

130 պ. բամբակի սերմ	32 50 կ.
130 պ. չալթուկ	156 »
Ուտելու հաց 1100 պ.	1320 »
25 չուխ	150 »
50 գոմէշ	2500 »
25 սայլ	1000 »
50 բահ	50 »
Ծոթեղէն և բուրդ անկողնու պատրաստելու համար	150 »
Ուրիշ մանր մունր բաներ	150 »
5 վրան	50 »
	5558 ր. 50 »

II

130 մանգաղ	65 ր.
25 ջուխտ կամիր	175 »
150 կարաս	600 »
50 կով	2000 »
Շինութեան համար	5000 »
	7840 »

Ինչպէս ընթերցողը տեսնում է, այս թւերը ոչ միայն չեն չափազանցրած, այլ նոյն իսկ բոլոր կարելոյն կրճատած և ամենապակասն է հասցրված: Ինքնըստինքեան հասկանալի է, որ մասնաւոր բարեգործութեամբ անկարելի է մատակարարել այսպիսի ահագին գումար, մանաւանդ որ աղէտը մի տեղ չէ, այլ այսպիսի քանդված գիւղեր հաշւում են տասնեակներով: Հարկաւոր է պետական նպաստ ամենալայն չափերով և նպաստաւոր պայմաններով:

Եր. Սարգսեան

*) Բամբակի սերմը կարելի է գնել՝ Աղդաշում պ. Արզումանեանից. չալթուկ—Աղդաշ, Արէշ (Խալդան), Ղարալան. ցորեն—Ղայաբաշի գոմէշ—Փաշաբի բազարում. մանգաղ, բահ, կարաս, սայլ—Նուխում և Աղդաշում: Շինութեան համար փայտեղէն—կամ մօտակայ Թուրք գիւղերից, կամ Նուխում, Բաքում, Աղդաշում:

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՈՊՈԼԻ ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՎԱՐԿԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎԸ

(Նամակ Ալէքսանդրոպոլից, ապր. 26-ին)

Տեղիս «փոխադարձ վարկի ընկերութեան» արտակարգ ընդհանուր ժողով էր նշանակված ապրիլի 23-ին ժողովարանի ձմեռային դահլիճում: Գաղտնի քուէարկութեամբ նախագահ ընտրվեց պ. Ասատուր Իսահակեանը: Ժողովի պարապմունքի հարցերն էին՝ 1) քանի անդամների բողոքը, որով բեկանել էին պահանջում մարտի 24-ի կայացած ընդհանուր ժողովի որոշումները, ճանաչելով ժողովը ապօրինի, որովհետև ժողովը գործել էր զեղծումներ: 2) Ընտրութիւն կատարել կամքով հրաժարված դիրեկտօրի օգնականի տեղը:

Զանազան վերստուգութիւններ անելով ժողովի օրինաւոր թւի մասին նախագահը յայտարարեց ժողովը բացված: Կարդացվեց առաջին հարցի վերաբերեալ բողոքը: Թէր և դէմ վիճաբանութիւնից յետոյ պարզվեց հարցը, որ ուղիղ մի շարք զեղծումներ են տեղի ունեցել անցեալ ընդհանուր ժողովում և այդ բանը խոստովանեց ինչպէս անցեալ ժողովի նախագահը, նոյնպէս և բանկի կառավարիչ պ. Մ. Տէր-Մարտիրոսեանը: Նախագահը յայտարարեց հարցը վերջացած և կամենում էր անցնել երկրորդ հարցին:

Նախապատրաստված մի խումբ ինվալիդ ազդաներ օրինաւոր ժողովը խանգարելու համար կամենում էին թողնել դահլիճը: Բարկացայտ մի ճառ արտասանեց վերոյիշեալ Տէր-Մարտիրոսեանի որդի իրաւաբանը: Այդ ճառը լսողների վրա թողեց այն տպաւորութիւնը, որ կարծես իր հայրը նստած է մեղադրական աթոռի վրա դատարանի դահլիճում և պաշտպանում է իր հօրը դատաւորների առաջ: Վիճաբանութիւնը սահմանից անցաւ. կրքերի ազդեցութեան տակ և բանը փոխվեց անձնաքննութեան: Ես հաւատացած եմ, տուր ու դմբոց առաջ կը գար, եթէ քաղաքագլուխ պ. Գ. Տէր-Պետրոսեանի զգացված խելացի ճառը չը սահմանափակէր վիճողների հարցից շեղվելը, որի պատճառով ստացաւ բուռն ծափահարութիւն: Միթէ հօր գործած զեղծումները պէտք է արդարանային իրաւաբան որդու ճառերով. — քաւ լիցի: Ժողովը առանց դրական հետևանքի փակվեց, իսկ հետևեալ ժողովի մասին ընթերցողներին կը հաղորդեմ իր հերթին:

Ապրիլի 25-ի նիստում քաղաքային խորհուրդը որոշեց յատկացնել մի հազար ռուբլի Ամփոփչայ գետի հոսանքի մի ճիւղը թեքելու գործի հետախուզութեան համար, որ արդարև մի գեղեցիկ և մեծ գործ է մեր քաղաքի, մանաւանդ գիւղերի համար և ունի անտեսական մեծ նշանակութիւն:

Ուշադրութեան ենք հրաւիրում առևտրական դպրոցի վարչութեան, որ իր սաները քաղաքային այգում գտնված հասարակական տեղում նարդի են խաղում և իրար անպատկառ խօսքերով սիրաշահում:

Տեղացի

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ

Ապրիլի 24-ին

Շաբաթ, ամսիս 22-ին քաղաքիս հասարակական կլուբի դահլիճում, Եղիսաբէթեան հայոց ուսումնարանի վարժուհիները, ուսուցիչները մասնակցութեամբ տեղական մի քանի թատերասէրների, խաղացին յօգուտ նոյն ուսումնարանի չքաւոր աշակերտուհիների՝ Սումբատովի յայտնի «Դաւաճանութիւն» դրաման: Դահլիճը համարեա լիքն էր հանդիսականներով, որոնց մի մասը վրացիներ էին: Ներկայացումը, պարզ է, որ պէտք է թոյլ և պասը անցնէր, երբ մեր թատերասէրները յանձն էին առել խաղալու «Դաւաճանութեան» պէս մի պատասխանատու և դժուարին պիէսա:

Սկսվել են գարնանային եղանակներ և բնութիւնը կենդանացել է: Արդէն այգիներն ու ցանքսերը ծաղկել ու կանաչել են: Մեզանում երկար ժամանակ չորային էր և անձրև չէր գալիս: Բարեբաղդաբար վերջին օրերս սկսեցին միանգամայն յարդառատ անձրևներ տեղալ և բուսականութիւնը շունչ ու կենդանութիւն ստացաւ: Արդէն վաղուց է, որ շրջակայ գիւղերում սկսվել է գարնանային վար ու ցանքսը:

Էջմիածնում մայիսին կայանալիք ուսումնարանական համագումարին, որպէս ժողովրդական ընտրողական սկզբունքի հակառակ երևոյթ, մեր երկսեռ ուսումնարանների ուսուցչական կազմը, ինչպէս լսեցինք, մտադիր է շատ տեղերի պէս ինքն չը էլ մասնակցել այդ համաժողովին և բողոք ներկայացնել ապօրինութեան դէմ:

Մեր գաւառապետը մօտ օրերս առանձին յայտարարութիւններով արգելում է ժողովրդին զէնքով մտնելու տեղական գաւառական գանձարանը. ներս մտնելու ժամանակ ամենքին էլ խուզարկելու են: Նոյնպէս արգելվում է գանձարանի մօտ խմբերով շրջել, այլ մէկ մէկ անցնելու են: Խմբերով գնացողներին պահապանը երբ պահանջէ ցրվելու, իսկոյն կատարելու են, հակառակ դէպքում, երրորդ պահանջից յետոյ, դիմելու են զէնքի:

Խ. Գ.

ՆԱՄԱԿ ԿԱՐՍԻՑ

Ապրիլի 24-ին

Տեղիս երկսեռ ծխական ուսումնարանի հոգաբարձութիւնը ամսիս 23-ին, երէկ, ծխականներին, մօտ 300 հոգի, հրաւիրել էր ժողովի՝ ուսումնարանի վերաբերեալ մի քանի կարևոր խնդիրներին լուծում տալու համար: Ցաւելով պէտք է ասեմ, որ հրաւիրվածներից ներկայ էին ընդամենը 30—40 հոգի: Այս առաջին անգամը չէ, որ Կարսի հասարակութիւնը այսպիսի արհամարհանք է ցոյց տալիս դէպի հասարակական գործը. Նման երևոյթները պատել են քրոնիկական և տխուր մտածմունքների առիթ են տալիս: Վաղուց է, որ ամեն մի հայ անէծքով էր Գոլիցինեան ռէժիմի մասին խօսում, որը խլել էր կալուածքները, փակել դպրոցները: Սակայն այսօր, երբ այդ դպրոցները վերստին բացվել են, որքան դատապարտելի է հայ հասարակութեան կողմից նրանց այդպիսի անտարբերութեան մատնելը, ինչպէս այդ տեղի ունի Կարսում:

Ժողովում հոգաբարձութեան նախագահ Հ. Մամբրէ վ. յայտնեց, որ դպրոցի նիւթականը խիստ նեղ վիճակի մէջ է շնորհիւ այն հանգամանքի, որ հասարակութիւնը ամենևին չէ ճանաչում իր պարտականութիւնները: Բանը նրանումն է, որ Կարսի ծխական ուսումնարանը, որ իր մէջ տեղաւորում է մօտ 750 աշակերտ և աշակերտուհի, այս տարի մօտ 15 հազար ռուբլի բիւջէ էր պահանջում: Որովհետև աշակերտների թոշակները այդ գումարը չեն կարող ծածկել, տարվայ սկզբում հասարակութիւնը իր մի ժողովում որոշել էր գումարի պակասորդը, մօտ 7000 ռուբլի, մասնադրել Կարսի հայ հասարակութեան վրա ըստ կարողութեան: Մասնադրութիւնը կատարել էր հոգաբարձութիւնը ժողովրդի կողմից ընտրված երեք անձնաւորութիւնների մասնակցութեամբ, սակայն չը նայելով, որ բոլոր մասնադրվածներին հոգաբարձութիւնը ուղարկեց նամակներ և խնդրեց ներկայացնել մասնադրված գումարները, 7000 ռուբլուց մինչև հիմա հաւաքվել է մօտ մի երրորդը: Թոշակականներից նոյնպէս շատ քիչ բան է հաւաքվել, այնպէս որ ներկայումս, ինչպէս յայտնեց Հ. Մամբրէ վարդապետը, դպրոցը մնացել է առանց միջոցի և նրա դրութիւնը կրիտիքական է: Հայր սուրբը ժողովականներին առաջարկեց գտնել միջոցներ ուսումնարանի բիւջէն հայթայթելու և ուսումնական տարին վերջացնելու համար: Ժողովականները միաձայն ընդունեցին, որ անհրաժեշտ է ինչպէս էլ լինի լրացնել բիւջէն և դպրոցը պահովել մինչև ուսումնական տարվայ վերջը: Եղան մի քանի առաջարկութիւններ փողը հաւաքելու ձևի մասին, բայց որովհետև կանչվածներից շատ քչերն էին ներկայ՝ որոշվեց հրաւիրել երկրորդ ժողով ամսիս 30-ին և աշխատել, որ երկրորդ ժողովը հնարաւոր եղածին չափ բազմամարդ լինի և այնտեղ որոշվի ինչ անելիքը:

Ժողովում խօսեցին նաև այն պատճառների մասին, որ ժողովուրդը այդքան անտարբեր է դէպի կրթական գործը և չէ ուզում նոյն իսկ ժողով գալ. ժողովականներից մի քանիսը կարծիք էին յայտնում, որ մասնադրութիւնը անարդար է և դրա համար հասարակութիւնը չէ ուզում վճարել մասնադրած գումարները, բայց այդ միանգամայն անհեթեթ առարկութիւն է, ինչպէս և այն կարծիքը, իբր թէ Կարսի հայ հասարակութեան համար դժուար է լրացնել այդպիսի մի խոշոր բիւջէ, ինչպէս 14,000-ը:

Բնորոշ է մի հանգամանք. նոյն օրը ժողովից յետոյ, մի մասնաւոր շրջանում, երբ խօսքը կրկին դպրոցին էր վերաբերում, մի շարք մարդիկ դրականապէս յայտնեցին այն կարծիքը, որ ժողովրդի անտարբերութեան պատճառը դէպի դպրոցը՝ վերջինիս «ընկած» դրութիւնն է, որ ժողովուրդը չէ ուզում վճարել իրանից պահանջված գումարը, որովհետև ուսուցչական կազմը՝ իրան գլուխ ունենալով աւագ ուսուցիչ պ. Ստեփանեանին՝ անբարեխիղճ գտնվեց դէպի իր ստանձնած պարտականութիւնները և ամբողջ տարին ոչինչ չը շինեց դպրոցում: Սակայն, ընդունելով որ Կարսի ծխական ուսումնարանի ուսուցիչների մեծագոյն մասը ամենևին կանգնած չեն իրանց կոչման բարձրութեան վրա, ես չեմ կարող համաձայնվել այն մարդկանց հետ, որոնք կարծում են թէ ուսուցիչների կողմից նկատված անպարտաճանաչութիւնը իրաւունք է տալիս նրանց ևս չը ճանաչել իրանց պարտականութիւնները:

Պարոններ! փոխանակ այս ու այն անկիւններում խօսելու, հրապարակ եկէք երբ ձեզ հրաւիրում են ու այնտեղ դրէք ձեր պահանջները, բայց մի և նոյն ժամանակ կօրրէկտ եղէք ձեր պարտականութիւնների վերաբերմամբ, որպէս զի ձեր մեղադրանքը նոյնպէս կշիռ ունենայ:

Ա. Կ.

ԾԽԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Նամակ խմբագրութեան)

Նուխիայի Նորաշէն ս. Աստուածածին եկեղեցում կիրակի, ամսիս 23-ին, նշանակված էր երկրորդ անգամ Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութիւն ընտրելու համար՝ երկու պատգամաւորի և երկու թեկնածուի ընտրութիւն:

Ժողովի նախագահ ընտրվելով պ. Ա. Բալանթարը՝ ժողովը բացված յայտարարվեց 55 ծխականների ներկայութեամբ:

Կապոյտ թերթիկներով ուժեղ ագիտացիա էր արված, նախքան ընտրութիւնները՝ անէտտոն մտն գալով և ամեն տեղ այդ կապոյտ թերթիկներից թողնելով, ագիտացիան գլխաւորապէս յիշեալ եկեղեցու և ծխական դպրոցի «տէր և իշխան» ինժեներ Գրիգորեանի և նոյն եկեղեցու քահանայ Տէր-Գրիգոր Շահնազարեանի շուրջն էր կատարված:

«Ընտրված են» ինժ. Գրիգորեան 29 ձայնով և Տէր-Գրիգոր Շահնազարեան 28 ձայնով: Երկու իրար արժող պատգամաւորները ամեն ճիգ ու ջանք էին թափում, ինչ գնով էլ լինի, միայն թէ ընտրվեն:

Ագիտացիան թերթիկներով և այլն դեռ հասկանում ենք, բայց ինչ անուն տանք այն վարմունքին, որ իր թեկնածութիւնը դրած ինժ. Գրիգորեանը թերթիկների վրա ազգերը գրելու ժամանակ, ինքը մէջ տեղ ընկած, (թէև այդ մասին նկատողութիւններ ստացաւ մի քանի անգամ թէ ծխականների և թէ նախագահի կողմից) գրում էր սրա—նրա թերթի վրա իր և իր ընկեր Տէր-Գրիգոր Շահնազարեանի անունները:

Եթէ չեմ սխալվում՝ թերթիկները կնքված չէին: Այդպէս՝ երբ ինժ. Գրիգորեանը մօտենալով մի ծերունի արհեստաւորի սկսեց իր դրութեան գործը՝ մօտեցայ և կանգնեցի մօտը, տեսնելու թէ արդեօք ծխականի իսկական կամքն է արտայայտվում ընտրելիներ ջնջելիս, թէ իրան ինժեների կամքը: Հայ գիտի ինժեներ Գրիգորեանս, նա իրան բանը լաւ գիտէ. գրեց և տալով արհեստաւորին, ասաց, թէ ներկայացրու նախագահին: Ես հետևեցի արհեստաւորին և նախագահին հարց տուի.—

Պ. նախագահ, խնդրեմ այս ծխականին հարցրէք թէ ում է ձայն տուել, կմկմալով մի երկուսի անունը տուեց միայն խեղճ ծխականը և լռեց. մինչդեռ ցուցակում չորս հոգի էին գրված:

Այսպիսի տեսարաններ իմ ներկայութեամբ դրվեց ինժ. Գրիգորեանի ձեռքով մի քանի հատ. իսկ թէ որքանը նա գրեց առանձին, որին ես ականատես չեղայ, այդ էլ իրանից հարցրէք:

Ձայները հաշւելուց յետոյ պարզվեց, որ այդպիսի անպարկեշտութեան ձևով ընտրված են ինժ. Գրիգորեանը, որը և փառաւորվեց, երբ տեսաւ իրան ընտրված. անշուշտ մաքուր ասում էր՝ «Ջահէլներդ հազար գորգոռացէք, մինեոյն է, լաւ իմացէք, որ այս թաղի տէր և իշխանը ես եմ և ուրիշ ոչ ոք, բացի ինձանից չէ կարող ընտրվել հոգաբարձու կամ մի այլ պաշտօնեայ:

Իսկ ինչ վերաբերում է Տէր Գրիգորի ընտրութեանը, ծխականները ձայն էին տուել 11 հոգի Գրիգոր Շահնազարեանին*) և 17 հոգի Տէր-Գրիգոր Շահնազարեանին, այնպէս որ Տէր-Գրիգորը ըստ օրէնքի ընտրված չը պէտք է համարվէր, բայց անսեղի կերպով կարևոր համարեցին տէր հօր ձայներին միացնել նաև 11 ձայն Գրիգոր Շահնազարեանի, երբ թէ ծխականը Գրիգոր Շահնազարեանին ձայն տալով ձայն է տուել քահանային:

Ծխականների մեծ մասը արդէն հեռացել էր և մնացածները թւով 20 հոգի, մի բողոք ներկայացրին, չեղեալ համարելով ընտրութեան անվաւեր լինելը և պահանջում են հետևեալ կիրակի նոր ընտրութիւն նշանակել:

Տեսնենք այժմ ինչպէս է վերաբերվելու 20 վկաների արդար բողոքին հոգևոր վարչութիւնը:

Արշ. Մեհրաբ.

*) Գրիգոր Շահնազարեանը Թանգյեան եկեղեցու ծխական է:

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ Պ. ԱԻ. ՍԱՀԱԿԵԱՆԻՆ

«Մշակի» № 75 Գանձակից ձեր ուղարկած թղթակցութեան մէջ ի միջի այլոց գրում էք հետևեալը. «Գտնվել են այնպիսի անբարեխիղճ վաճառականներ, որոնք ուրիշների հաւատի և չարին են գործ դրել, և ծախել են յարգելի տիկիններին միանգամայն և զառն, լեղի, որդնած և անգործածելի ալիւր: Ի՞նչ անուն պէտք է տալ այն անխիղճ ալիւրավաճառ վաճառականին, կամ գուցէ այն առնող պարոնին, որը իրան թոյլ է տուել շահագործելու հասարակութեան կօպէկներով ժողոված դրամները»...

Այդպիսի մեղադրանք շպրտել ուրիշի երեսին առանց նախօրօք իմանալու եղելութեան բոլոր մանրամասնութիւնները, շատ ծանր պէտք է թւայ մի մարդու, որը յարգում է ուրիշի պատիւը:

Կարդալով այդ ցաւալի լուրը, մենք անմիջապէս բանակցութեան մտանք ալիւրավաճառի հետ և պարտաւորեցրինք նրան անպէտք ալիւրը յետ վերցնել և վերադարձնել մեզ փողը: Ուրեմն կարիքը ուղղելի էր և մենք օրէցօր սպասում էինք չարաբաստիկ ալիւրի վերադարձին, բայց դրա փոխարէն յանկարծ ստացանք աղքատախնամ յանձնաժողովից մի շնորհակալական նամակ, որը կրում է նաև ձեր ստորագրութիւնը՝ և ցուցակ այն անձերի, որոնց բաժանված է ալիւրը: Եթէ առաջին լուրը ինձ վշտացրեց, երկրորդը կրկնակի կսկիծ պատճառեց ինձ, որովհետև սխալը անուղղելի է դառնում: Ի՞նչ իրաւունքով և ինչ հիման վրա աղքատախնամ յանձնաժողովը բաժանում է թշուառացած ժողովրդին դառն, լեղի, որդնած և անգործածելի ալիւրը, այն էլ ուրիշի անունից, երբ նրան իմաց է տրված, որ ալիւրը կարելի է փոխել...

Եւ ինչու դուք, բողոքելու փոխարէն, մասնակցեցիք այդ տգեղ գործին:

Ձեր գրածի և ձեր վարմունքի հակասութիւնը ինձ համար միանգամայն անհասկանալի է:

Իշխ. Մ. Թումանեան

23 ապրիլի

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Նուխի, ապրիլի 20-ին

«Մշակի» 77-րդ համարի մէջ կարդացինք Արէշի աղէտեալների առիթով գրված պ. Արշակ Թէոսեանի մի յօդուածը, որի մէջ ի միջի այլոց շեշտած էր՝ «Նպաստների բաժանումը յանձնված է եղել Հաւարիկի քահանայ Սահակ Տէր-Պօղոսեանցին: Որպէս հլու հպատակ գիւղական աուզերին, այդ քահանան սկզբից մինչև վերջը ոչ մի բան չարեց ժողովրդի ինքնապաշտպանութեան համար»:

Թէ ինչն է առիթ տուել պարոն յօդուածագրին անցած և ոչ իրան ծանօթ հարցի մասին խօսք բանալու, ինձ յայտնի չէ: Նախ նպաստների բաժանումը, ոչ միշտ տեղի է ունեցել ընտրված ենթայանձնաժողովի սասն անդամների ներկայութեամբ, թէ ինչից դրդված պարոնը ինձ կցիսացրել է ենթայանձնաժողովից, դարձեալ ինձ յայտնի չէ: Ցանկալի էր իմանալ բազմաբնակ յօդուածագիր պարոնի իսկական միտքը առանց քողարկելու:

Գալով պ. Արշակ Թէոսեանի այն նկատողութեան, որ ես հլու եմ աուզերին, չը պէտք է գրէր, ըստ որում պ. յօդուածագիրը լինելով «աուզերից», փորձել է իմ հլուութիւնը թէ իր ուղղած խնամէական նամակների առիթով և թէ երբ իր մայրը և քոյրը չամաչելով իրանց «աուզերից» լինելուց, ձեռքները խաչած, խեղճ ձևանալով կանգնած էին լինում միշտ չուսա չքաւորների շարքում և լաթեր էին կամենում մուրալ: Այո, այդպիսիներին հասարակութեան առաջ անարգանքի և յանդիմանութիւնների ենթարկելով, պ. յօդուածագիրը փորձել է իմ «հլուութիւնը»:

Ի դէպ՝ աւելորդ չեմ համարում յիշել նաև, որ Թիֆլիսից մասնաւոր՝ սակայն պաշտօնական բնաւորութիւն ունեցող մի գրութեան մէջ ինձ անուանել են «աղէտեալներին կեղեքող»: Ցանկալի էր, որ ձեռնհաս անձինք, ինչպէս, օրինակ, պ. Արշակ Թէոսեանը և կամ այդպիսի լուրեր Թիֆլիս հասցնողները չէ թէ միայն բաւականանային քողարկված և գաղտագողի ակնարկներով, այլ այդպիսի անաձևելի և զզուելի արարքները պարտաւոր են դնել հասարակութեան առաջ. ըստ որում եթէ Նպաստամատոյց հասարակութեան կօպէկները հասարակութեան նպատակարօտ անձանց չեն հասնում, երկուստեք հասարակութիւնն է տուժում:

Սաիթից օգտվելով՝ անձնական հաշիւները աղէտեալների շլինքին փաթթելով լրագիրներից սենեակներ կազմելը, ըստ իս՝ առնուազն չարամտութիւն է. բայց երբ քողարկված հարցը գնում են «անաչառութեան և կարեկցութեան» հողի վրա, ահա այդ ժամանակ խիստ փափագելի է, որ երկմտութիւնները և մթութիւնները փարատվեն ձեռնհաս անձանց միջոցով: Սպասում եմ պարոնների աւելի պարզ տեղեկութիւններին:

Սահակ քահ. Տէր-Պօղոսեանց

—

Շուշի, ապրիլի 20-ին

Խնդրում ենք այս հերքման տեղ շնորհել ձեր լրագրի համարներից մէկում:

Վերջին ժամանակներս լրագրութեան մէջ սկսել են երևան գալ լուրեր և թղթակցութիւններ տեղիս Նպաստամատոյց Յանձնաժողովի «անկանոն» գործունէութեան մասին, որ իբր թէ վերջինս հաշիւներ չէ տալիս հասարակութեան, նպաստներն ու մթերքները բաժանում է Յանձնաժողովիս գանձապահ պ. Մելիք-Փաշայեանը ըստ իր հայեցողութեան, ժամհարեան եղբ. և այլոց ուղարկած նպաստները բաշխվում են անկանոն ձևով, ծայրահեղ չքաւորները օգնութիւն չեն ստանում, Յանձնաժողովիս տրամադրութեան տակ եղած մթերքների մեծ մասը վնասւերի է հանվել ոչ ժամանակին և այն էլ թանկ գնով և այլն և այլն:

Ընթերցող հասարակութեան տարակուսանքը փարատելու համար կարևոր ենք համարում յայտնելու, որ Նպաստամատոյց Յանձնաժողովը մի անգամ արդէն համառօտ հաշիւ ներկայացրել է լրագրութեան միջոցով իր գործունէութեան մասին, ուր Յանձնաժողովիս գերապատիւ նախագահ սրբազան առաջնորդը յայտնել է թէ իր ժամանակին առանձին գրքոյկով մանրամասն հաշիւ կը ներկայացնէ հասարակութեան Յանձնաժողովիս գործունէութեան և ստացված նուէրների մասին:

Շուշու Նպաստամատոյց Յանձնաժողովը կազմված է քսան անդամներից, որոնք ընտրվել են բազմամարդ ժողովներում Շուշու հայ հասարակութիւնից: Այդ Յանձնաժողովի տրամադրութեան տակ են գտնվում ստացված բոլոր նպաստները և մթերքները: Յանձնաժողովիս գրասենեակը մասն իւրաքանչիւր խնդիր մանրամասն կերպով քննվում է որոշ ծրագրով Յանձնաժողովիս մի կամ երկու անդամի ձեռքով խնդրատուի բնակարանում, ուր խնդրի մասին հարց ու փորձի են ենթարկվում նաև խնդրատուի հարևաններն ու ծանօթները: Այդ բոլորից յետոյ քննողը գրաւոր մանրամասն զեկուցում է կարդում իր քննած խնդրի մասին Յանձնաժողովիս նիստերում, որոնք գումարվում են շաբաթը երկու անգամ: Յանձնաժողովը կարծիքների փոխանակութիւնից յետոյ խնդրի մասին որոշումն է կայացնում: Իսկ այսպիսի ստուգութիւնը անկանոն կամ սխալ համարելը առնուազն անբարեխղճութիւն է: Նպաստամատոյց Յանձնաժողովս սկզբունքով և նուիրատուների ցանկութեան համաձայն նպաստներ է բաշխում գլխաւորապէս այն ընտանիքներին, որոնք աղէտի ժամանակ սպանված, վիրաւոր և կորած անդամ ունեն: Այսպիսիները ամսական մօտ 800 ր. նպաստ են ստանում: Միանուագ 10—50 ր. նպաստ են ստանում այն ընտանիքները, որոնց տունը, կայքը կամ խանութը աղէտի ժամանակ այրվել է կամ թալանվել: Բայց որովհետև սովորական աղքատների դրութիւնը աղէտի պատճառով աւելի է վատթարացել՝ Յանձնաժողովս բարւոք համարեց սրանց ևս օգնել միայն թեթև կերպով: Սովորական աղքատների խնդիրները նպաստների հետ (իւրաքանչիւր խնդրի համար միանուագ 3—6 ր.) ուղարկվում է տիկնանց Յանձնաժողովին, որ կազմակերպվել է կանանց շրջանում և ամեն կերպ աջակցում է Յանձնաժողովիս: Տիկնանց Յանձնաժողովը ևս կանոնաւոր ստուգութիւնից յետոյ սովորական աղքատներին բաժանում է մեր ուղարկած նպաստները, ա-

մեն անգամ հաշիւ ներկայացնելով Ցանձնաժողովիս: Տիկնանց Ցանձնաժողովին է յանձնըված նոյնպէս շորերի և այլ իրերի բաշխումը կարօտեալներին:

Գալով այն նպաստներին, որոնք ուղարկվել են եղբ. Ժամհարեաններից, Առափելեանից և այլ անձերից մասնաւոր մարդկանց և ոչ Թեմիս Սրբ. Առաջնորդին կամ Ցանձնաժողովիս, այդ մասին Նպաստամատոյց Ցանձնաժողովս անկարող է որ և է պատասխանատուութիւն յանձն առնել:

Ցանձնաժողովս նկատելով, որ աղէտի պատճառով կարող է քաղաքում և գաւառում սով և մեծ թանգութիւն ընկնել, որոշեց իր ձեռքի տակ եղած գումարներից ալիւր, նաւթ, և շաքար բերել տալ և իր վրա նստած գնով, յաճախ և պակաս, վաճառել ժողովրդին: Ահա այդ է պատճառը, որ մինչև այսօր փութը 4 կոպ. սպիտակ հաց է վաճառվում շուկայում և 4½ կոպ. կէրօսին: Ամենաթանգ ժամանակն անգամ հացի փութը 7 կոպէկից չէ բարձրացել: Իսկ ինչ մեղք ունի Ցանձնաժողովս, երբ մի քանի ժամանակ ճանապարհների հաղորդակցութիւնը կտրվելով և Ցանձնաժողովիս մթերքները սպառվելով անհրաժեշտ պիտոյքների գները բարձրացան: Եթէ չենք սխալվում՝ մթերքների այդ թանգութիւնը ամեն տեղ էր և ուրիշ քաղաքներում աւելի մեծ չափով քան մեզ մօտ:

Այս համառօտ բացատրութիւնից յետոյ խնդրում ենք մեր գործունէութեամբ հետաքրքրվող ամեն մի շուշեցու գալ մեր գրասենեակը և անձամբ ծանօթանալ Ցանձնաժողովիս գործունէութեան հետ, իսկ մենք ժամանակ չունենք ամեն անգամ վայր ի վերոյ գրված լուրերին և թղթակցութիւններին պատասխան տալու:

Ի դիմաց Ցանձնաժողովի՝ փոխ-նախագահ՝ Ներսէս վարդապետ

Անդամներ՝ Եղիշէ քահ. Թարխանեան, Ներսէս Մելիք-Փաշայեանց, Գրիգոր Մինասբէկեանց, Լևոն Շաքարեանց, Ա. Ջանումեանց, Սարգիս Պառունակեանց

Անդամ քարտուղար՝ Յովսէփ Մելիք-Շահնազարեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երէկ, ապրիլի 27-ին, Պետական Դումայի բացման առիթով, Սիօնի տաճարում և զինուորական մայր եկեղեցում հանդիսաւոր մաղթանքներ կատարվեցին: Վերջին տաճարում մաղթանքին ներկայ էին Կովկասի Փոխարքան իր օգնականներով և զինուորական ու քաղաքացիական բարձր պաշտօնեաներով: Քաղաքը զարդարված էր ազգային դրօշակներով: Բոլոր պետական հաստատութիւնները փակ էին:

—

Աղէտեալների օգտին ստացանք. 1) Զաքա[illegible]կի-Կալօցում Սարգիս Թումանեանց[illegible] ցով Խ. Բարսամեանի երեխայի մկր[illegible] ժամանակ հաւաքած 4 ր. 50 կ., 2) [illegible] մից. Սուխում քաղաքում և շրջան[illegible] րում Ա. քահ. Տէր-Մկրտչեանի միջոց[illegible] ղված 203 ր.:

—

Ինչպէս յայտնի է, ժողովրդական շ[illegible] ժամանակ երկաթուղու գնացքից շ[illegible] բանքներ կորան և շատն էլ գողաց[illegible] բանքի տէրերը դիմեցին երկաթուղ[illegible] չութեանը իրանց բաւականութիւն[illegible] խնդրով: Հիմա, ինչպէս լսել է «Շրօմ[illegible] գիրը», վարչութիւնը այդ խնդիրները [illegible] ուղարկել, որը յայտնել է իր կարծիքը [illegible] բանքի տէրերին բացասական պա[illegible] տրվի:

—

Ինչպէս հաղորդում են «К. М.» [illegible] «Արշալոյսը» հրատարակվելու չէ այլ[illegible] իսկ պատերազմական դրութիւնը վեր[illegible] յետոյ:

—

Բագուի նաւթարդիւնաբերողների [illegible] նիստը թոյլատրվել է մայիսի 3-ին:

—

Էջմիածնի սինօդի կողմից ուղարկվ[illegible] չէ վ. Մուրադեանը վերջացրել է [illegible] թեմական կոնսիստորիայի գործերի [illegible] թիւնը, և, ինչպէս լսում ենք, մտադ[illegible] ժամանակներս հրատարակել իր կ[illegible] քննութեան հետևանքները:

—

Պետերբուրգից «Кавказъ»-ին հեռագ[illegible] «Նորին կայսերական բարձրութիւն [illegible] մայոր պրինց Լուդովիկ-Նապոլէոնը [illegible] ժառանգորդութիւնների համար ստանու[illegible] ներալ-լէյտենանտութիւն»:

—

Գորի քաղաքում տեղական գործա[illegible] ների որոշման համաձայն խանութներ[illegible] ռատները բացվում էին ժամի 8-ին: Գ[illegible] նահանգապետ Բառւերը ապօրէն համ[illegible] որոշումը և պահանջեց բանալ խանութ[illegible] առաւօտեան ժամի 6-ից, հակառակ [illegible] սպառնում էր 200—300 րուբլի տ[illegible] ենթարկել կամ թէ 3 ամսով բան[illegible] Առևտրականները անկարելի էին հ[illegible] կատարել այդ պահանջը և գերա[illegible] բանտը, այդ պատճառով նրանք յօժ[illegible] գնացին բանտը, բայց այստ տեղ չլ[illegible] պատճառով նրանցից կալանաւորված [illegible] յն 10 հոգի: «Б.»

—

Առևտրական գիտութիւնների կանդ[illegible] Ֆիլօյեանը բաց է անում Թիֆլիսում [illegible] րական գիտութիւնների կուրսեր: [illegible] րի կանոնադրութիւնը հաստատված [illegible] կասի Փոխարքայի ձեռքով:

—

Ապրիլի 26-ին, երեկոյեան մօտ 8 [illegible] ժամին «Օրիանտ» հիւրանոցի տէր Յ[illegible] րօն յայտնեց 3-րդ ոստիկանական մասի պրի[illegible] որ իր հիւրանոցում բնակվող բժիշկ [illegible] Ն. Նեղօսեկեինը, նոյն գիշերը, ժամ[illegible] իր հետ վերցրեց 1 շիշ շամպան գինի[illegible] վելով իր սենեակում մինչև հիմա չէ [illegible] բել իր սենեակի դուռը, որի պատ[illegible] պրիստաւը գնաց հիւրանոց և վկաների [illegible] կայութեամբ բաց արին սենեակը, [illegible] րում էր բժ. Նեղօսեկեինը, և տեսան [illegible] անձնասպանութիւն է գործել: Սեղա[illegible] գտնվեցին հետևեալ բովանդակութ[illegible] նամակ. 1. «Խնդրում եմ իմ մահվա[illegible] ոչ ոքին չը մեղադրէք և չանհանգ[illegible] հօրս, բժ. Խուցիևը ամեն բան կը [illegible] րէ: Ես թունաւորվեցի՝ չը ներգործել[illegible] րորդ անգամ դիմում եմ ատրճանա[illegible] ներգործէ»: 2. «Մեռնելով, ամբողջ[illegible] խում եմ քո կեանքը, ուղարկում եմ [illegible] վերջին «հրաժեշտը» և փշուր-փշուր [illegible]

բաժակս, նա չափազանց քնքոյշ է կեանքի համար»:

—

Ստացանք Բօստօնից «Գրպանի բառարան» (անգլիերէն—հայերէն), որ պատրաստել և հրատարակել է պ. Յովհ. Ցակոբեան, Ամերիկայի հայ գործաւոր դասակարգի համար: Բառարանը կազմված է բաւական աջող և, անկասկած, մեծ օգուտ կը բերէ գործաւոր դասակարգին:

—

Բեբուտօվսկի փող. իր սեպհական տանը բնակվող Կատարինէ Մեհրաբեանը մի քանի անգամ ստացել էր սպառնական նամակներ, պահանջելով 300 րուբլի փող. նոյն բովանդակութեամբ նամակ ստացաւ նաև նոյն փողոցում բնակվող Նիկ. Մարգարեանը: Դրոնապաններ Մ. Խաչոյեան և Կ. Մօտօրօվ հետևում էին այն անձերին, որոնք բերում էին այդ նամակները: Ապրիլի 26-ին, ցերեկվայ ժամը 3-ին յիշեալ դռնապանները նկատեցին, որ Մեհրաբեանի տանը մտեցան 2 անյայտ անձեր, և դուրս կանչելով խոհարարին, յանձնեցին նամակը: Նրանցից մէկը Քութայիսի բնակիչ Միլիտօն Ջօխօպիձէն էր, իսկ միւսը Թիֆլիսեցի Նիկօլայ Խօնդէեվ: Ջօխօպիձէն ամեն բան անկեղծ խոստովանեց. քննութիւնից երևաց, որ Մեհրաբեանի խոհարար Գեդէվան Էլբակիձէն նոյնպէս մասնակից էր այդ բանում, որի պատճառով և ձերբակալվեց: Մնացած մասնակցողներին գտնելու համար միջոցներ են ձեռք առնված:

—

Քաղաքիս մէջ, ինչպէս հաստատում են ամենօրեայ փաստերը, յատուկ կազմակերպված «Թալանչիների» խմբեր կան, որոնք ոչ միայն ցերեկ ու գիշեր զինուորված յարձակումներ են գործում խաղաղ բնակիչների վրա, այլ և գաղտնի հետևում, թէ ով որտեղից փողեր է ստանում, ըստ այնմ և սարքում են իրանց կողոպտման պլանները: Այս նպատակով այդ կազմակերպված «խմբերի» անդամները բանկերի և նահանգական գանձարանի մօտերքը պտոյտ-պտոյտ են գալիս, ներս ու դուրս են անում, և, դրտնելով իրանց համար զոհեր — ներս են խուժում նրանց տները զինուորված և մահվան սպառնալիքով կողոպտում են բնակիչներին: Այդ վիճակին է ենթարկվել քաղաքիս 9-րդ մասի՝ Բաղեեժայա փողոցի վրա բնակվող Մ. Պօպօվեանը, որը ապրիլի 25-ին բանկից ստացել էր 700 րուբլի փող և կողոպտվել է նոյն երեկոյ խմբերէնների «խմբերի» կողմից, որի մարդկանցից 4-ը ներս են խուժել բնակարանը, իսկ մէկը՝ դուրսը մնացել հսկողութեան համար և որոնց յայտնի է եղել բանկից փող ստանալու դէպքը: Զարմանալի է միանգամայն՝ թէ հարիւրաւոր այս տեսակ կողոպտման և յարձակման միջաւորները ինչպէս են մնում առանց ձերբակալվելու:

—

Յօգուտ կանանց հանրակրթական դասընթացքների ժողովրդական դրօսանքը, որը նշանակված էր ապրիլի 26-ին «Թիֆլիսի ժողովարանի» ամառային այգում, անձրևային եղանակի պատճառով չը կայացաւ և յետաձգվեց աջող ժամանակի:

—

Առաջիկայ 1906/7 ուսումնական տարվանից գիմնազիայի 8-րդ դասատան համար միանգամայն այլ կերպ է տնօրինել լուսաւորութեան նախարարութիւնը դասերի բաժանումը: Այսպէս օրինակ՝ կրօնից շաբաթական նշանակված է 2 դաս, ռուսերէնից-3 լատիներէնից-5 մաթեմատիկայից-3, ֆիզիկայից-2, պատմութիւնից-2, փիլիսոփայութիւնից-2, ֆրանսերէնից-3, գերմաներէնից-2: Այս կարգադրութիւնը այս օրերս հաղորդվել է ուսումնական շրջանների բոլոր հոգաբարձուներին ի գործադրութիւն:

—

Այսօր, ապրիլի 28-ին, Թիֆլիսում լոյս կը տեսնի նոր ռուսերէն լրագիր Բիլանաշվիլիի խմբագրութեամբ «Справедливость» անունով:

—

Մահվան պատժի դէմ ներկայացրած բողոքին ստորագրող քահանաների գործի քննութիւնը արդէն վերջացել է և շուտով կը կայանայ եկեղեցական դատաստան: Դատարանում իբրև էքսպերտներ ներկայ պէտք է լինեն, ի միջի այլոց, օտարադաւան հոգևորականութեան ներկայացուցիչները, որոնք պէտք է տան իրանց կարծիքը այն մասին, թէ, արդեօք, վայե՞լ բան է եկեղեցու սպասաւորի համար մի այդպիսի բողոք ստորագրելը:

—

Պետերբուրգի գաղտնի ոստիկանութեան կողմից արտասահման ուղարկված գործակալը վերադարձել է: Մոսկվայի առևտրական ընկերութիւնից 875 հազար րուբլի գողացողները ոչ միայն չեն գտնվել, այլ և ոստիկանութիւնը չէ կարողացել հաստատել, թէ ովքեր են գողացողները—յեղափոխականներ են եղել, թէ ուրիշ մարդիկ:

—

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը առաջիկայ յունիս ամսում հրաւիրելու է առաջին ռուսական համագումարը մանկավարժական հոգեբանութեան մասին:

—

Պետերբուրգի ոստիկանական դեպարտամենտը ապրիլի 20-ին տեղեկութիւն է ստացել Սեվաստոպօլից, որ Սեծեկան նաւաստոր մի մէջ խլրտումներ են սկսվել: Զինուորների մէջ սաստիկ տարածված է սօցիալ-դեմօկրատական և սօցիալ-յեղափոխական կուսակցութիւնների գրականութիւնը: «Казарма» թերթը հարիւրներով է վաճառվում նաւաստիների մէջ:

—

Ապրիլի 20-ին Մոսկվայի համալսարանի խորհուրդը ուղարկել է ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեանը ֆակուլտետների հայեացքը այն առարկաների վերաբերմամբ, որոնցից պէտք է քննութիւն տան կադետների կորպուսի, առևտրական և ուրիշ ոչ գիմնազիական տեսակի միջնակարգ դպրոցների աշակերտները համալսարան ընդունվելու ժամանակ:

—

Ինչպէս լսել է «Бирж. Вѣд.» թերթը, Արխանգելսկի և Վոլօգօդի նահանգը ուղարկված աքսորականների թիւը ներկայումս հասնում է 33 հազար հոգու:

—

«Մշակի» № 87-ի մէջ «Բարենորոգութիւններ հայ եկեղ. մէջ» յօդուածի 4-րդ սիւնակի մէջ տպված է «պէտք է անվայել ճանաչվի»... պէտք է լինի՝ «պէտք է անվաւեր ճանաչվի»:

—

Գաղտնի ոստիկանութիւնը ներկայումս ըզբաղված է նոր հետախոյզ խումբեր կազմակերպելով, որոնց պարտականութիւնը պէտք է լինի հսկողութիւն ունենալ Պետական Դումայի անդամների վրա:

—

ԳԱՆՁԱԿԻՑ մեզ գրում են. «Քաղաքումս խօսակցութեան առարկան «Նադեժդա» ընկերութեան գործակալ Սմբատ Բալայեանի փախուստեան լուրն է: Նա փախել է արտասահման իր ընտանիքով: Իշխանութիւնը կնքել է գրասենեակը: Ասում են, որ իբր թէ նա մի պատկառելի գումար է տարել»:

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են.—Ապրիլի 24-ին ուշ գիշեր հասարակաց տան մօտ, երկու անյայտ չարագործներ հերթապահ հայ գօրօդօվոյին բռնել են, կոխել տակը (խեղդելու նըպատակով) և միաժամանակ մէկը 3 անգամ բարձր, ուբրա է գոռում: Ձայնին անմիջապէս հասնում են մօտերքից եւ մի քանի հոգի այդ գործողութեան մասնակցելու, բայց մի ուրիշ հայ ոստիկան անմիջապէս թրի մի հարուածով կարողանում է ազատել վայր ընկած ոստիկան եղբօրը և երկուսով հալածում են չարագործներին: Իսկ չարագործները տարճանակների գնդակների տարափ են տեղում և փախչում, որոնք բարեբաղդաբար չեն կպչում: Փախչելիս երկու հոգի բռնվում են գիշերապահներից, որոնց ծեծելով բերում են ոստիկանատուն, ուր պարզվեց, որ մէկը օֆիցեր է և միւսը կամաւոր զինուոր: Տեսնողներ են եղել, որ երբ զինուորները տեսնում են, որ օֆիցերին կամենում են խփել, բայց պրիստաւի օգնականը չէթողյ տալիս: Օֆիցերը և զինուորը իրանց զինուորական բանտում ձերբակալված են և սպասվում է, որ զինուորական դատով դատվեն: Ոստիկանները կրկին պահանջեցին, որ բաւարարութիւն տան իրանց—ռոճիկն աւելացնեն. լաւ տարճանակ տան և, յայտնեցին, որ գիշերը չեն գնայ իրանց պաշտօնատեղին: Միևնոյն գիշերը 3 հոգի թուրքեր կամենում են խլել զինուոր կառապանի հրացանը, բայց չէ աջողվում ու երկուսին բռնում են, չը նայած որ զինուորը 4 անգամ գնդակ է արձակում, բայց չէ կպչում:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գ Ե Ր Մ Ա Ն Ի Ա

Վիլհելմ կայսրը վկայ.—Շլէզվիգ-Հօլշտեյնիայի մեռած արքայազուհու կամերֆրաու տ. Միլեվսկայա, որ մեղադրվում էր պալատում գողութիւն անելու համար և դատարանը արդարացրել էր, դատ է սկսում Շլէզվիգ-Հօլշտեյնեան դուքս Էրնստ Գիւնտերի և արարողապետ ֆօն Բլյումենտալի դէմ, մեղադրելով նրանց այն բանում, որ իր մասին նրանք սխալ տեղեկութիւններ են հաղորդել, որպէս զի կարողանան կալանաւորել տալ տ. Միլեվսկուն, որը այդ միջոցին գտնվում էր Գահիրէում:

Որովհետև այնտեղի ոստիկանութիւնը չէր ուզում կալանաւորել գերմանական գաղութի մէջ ընդունված Միլեվսկուն, անախորժութիւններից խուսափելու համար, ուստի ֆօն Բլյումենտալը յայտնեց եգիպտական ոստիկանական կօմիսարին, որ Միլեվսկայան անարխիստների կուսակցութեան պարագլուխն է, և որ ինքը Վիլհելմ կայսրը հրամայել է նրան կալանաւորել: Բայց որովհետև դատարանի տուած բոլոր հարցերին՝ թէ եղե՞լ է արդեօք, այդպիսի մի հրաման Վիլհելմ կայսրից, ֆօն Բլյումենտալը ոչինչ չէ պատասխանել, այդ պատճառով տ. Միլեվսկայան վճռեց մասնաւոր գանգատ յայտնել վիրաւորանք տալու մասին և, իբրև վկայ, առաջնակարգ տեղն է դրել Վիլհելմ կայսրին, որը պէտք է յայտնէ դատարանին. ճշմարի՞տ է արդեօք, որ նա հրաման է տուել կալանաւորելու համար:

Եթէ հաստատվի, որ մի այդպիսի հրաման տրված է եղել, այդ դէպքում տ. Միլեվսկայան դատ կը սկսէ Վիլհելմ կայսրի դէմ կալանաւորութեան ժամանակ իր հետ վատ վարվելու համար, որը պատճառ է եղել նրա հիւանդութեան և որից մինչև այժմ նա չէ կարողացել բժշկվել ու տանջվում է:

Ռուսների արտաքսման մասին.—Բերլին, 20 ապրիլի: Րէյխստագում տեղի ունեցած հարցապնդումի ժամանակ ռուսներին Բեռլինից արտաքսելու մասին՝ կայսերական կանցլերի պաշտօնակալ Պօսադօվսկին հրաժարվեց պատասխանել հարցապնդումին, այն հիման վրա, որ արտաքսման հարցերը վերաբերում են առանձին պետութիւններին, և ոչ թէ րէյխստագին: Բեբելը Պօսադօվսկու այդ պատասխանը անուանեց անխելացի և այնուհետև իր ճառում նկատեց. «Մենք ապրում ենք կապիտալիստական թագաւորութեան մէջ: Մինիստրները, թագաւորը, ամենքը—կապիտալիզմի ծառաներն են»: Պահպանողական Օլդենբուրգը բացականչեց. «Բեբելը թագաւորին և մինիստրներին անուանեց կապիտալիզմի ծառաներ: Դա—անամօթութիւն է» (աղմուկ ձախակողմեանների մէջ): Ազատամիտ Պօլը յայտնեց, ձախակողմեանների որոշակին ծափահարութիւնների դիմաւորութեամբ, որ խորին ամօթի զգացմունքը բռնկում է այն ժամանակ, երբ մարդ տեսնում է այնպիսի փաստեր, ինչպէս են կամայականութեան անտեղի, անմիտ և բիրտ գործողութիւնները, որոնք ամբողջ աշխարհի մէջ արհամարհանք պէտք է նիւթեն Գերմանիայի դէմ: Պատգամաւոր Շպան (կենտրոն.) բողոքեց այն խօսքերի դէմ, որ իբր թէ աքսորի հարցը վերաբերում է առանձին թագաւորութիւններին: Նրան վերաբերում են ամբողջ կայսրութեանը հէնց միմիայն այն պատճառով, որ կարող են ուղղակի թէ անուղղակի պատերազմի շարժառիթ դառնալ:

«Р. В.»

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

26 ապրիլի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 26 ապրիլի: «Пр. В.»-ում հրատարակված է մի որոշում—որ վերաբերում է Պետական Խորհրդին, որից երևում է, որ Խորհուրդը հաստատվում է 124 յօդուածներում: Հրատարակված են ընտրողական ցուցակներ հետևեալ վարչութիւնների նախագահների անունով,—օրէնքների՝ Ֆրիշի անունով, արդիւնաբերութեան, գիտութիւնների և առևտրի—Ձիխաչեվի, նրա պաշտօնաթողութեան առիթով: Երկաթուղային վարչութեան կառավարիչ Շաֆհաուզէն՝ Շերբերգ՝ Էկ՝ Շաուֆուսը նշանակվում է ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստր: Գեներալ-լէյտենանտ Սէլիվանովը նշանակվում է Իրկուտսկի գեներալ-նահանգապետ և շրջանի զօրքերի հրամանատար, միաժամանակ վարելով Սիբիրի կօզակների ատամանի պաշտօնը: Մանջուրիայի կենտրոնական զօրքի կառավարիչ Նադարօվը նշանակվում է Ստեպի գեներալ-նահանգապետ, Օմսկի վիճակի զօրքերի հրամանատար, Սիբիրի կօզակների ատաման: Շնորհված է Սպիտակ Արծուի շքանշան 7-րդ զօրաբանակի հրամանատար գեներալ Միլլէր-Զակոմէլսկուն:

ՄՕՍԿՎԱ, 25 ապրիլի: Ազնուականների մի խումբ վճռել է միջնորդել Թագաւոր Կայսրին՝ մտցնելու Ռուսաստանում զինուորական դիկտատուրա, որ թերևս այդպիսով տէրրօրիստական մահափորձերի առաջն առնվի և երկիրը հանգստանայ ընդմիշտ: Դուբասօֆը առողջանում է: Մարդասպանի ով լինելը դեռ չէ որոշված. սկզբնական ենթադրութիւնները ճիշտ չեն:

ՀԷԼՍԻՆԳՖՕՐՍ, 25 ապրիլի: Այն լուրը, որ իբր թէ մտադրվում է Պետերբուրգում հաստատել ռուս և ֆին սենատորներից Ֆինլանդական կօմիտէտ՝ ընդհանուր պետական հարցերի համար,—տեղական պաշտօնական շըրջաններում երկիւղ է առաջացնում, իսկ հասարակութեան մէջ յուզմունք:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 25 ապրիլի: Լրագիրների ասելով համաձայնութիւն է կայացել ընդունելու ներքին գործերի մինիստրի պորտֆէյլը —Ստօլիպինը, ֆինանսներինը՝ Կօկօվցէվը, արտաքին գործերի մինիստրի պորտֆէյլը՝ Իզվօլսկին: Միայն թափուր է Սինօդի օբերպրօկուրօրի պաշտօնը: Սամարինը առաջարկութիւնից յետոյ հրաժարվել է:

ԲԵՐԼԻՆ, 25 ապրիլի: Ապրիլի 24-ին կայսրը այցելել է Ֆրանս Յովսէփին Շէնբրունում: Վիէննայից ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, այդ այցելութիւնը բացատրվում է նրանով, որ անհրաժեշտ էր մտքերի փոխանակութիւն անել ի նկատ առնելով— անգլօ-ռուսական հաւանական համաձայնութեան ազդեցութեամբ Գերմանիայի և Աւստրօ-Ունգարիայի սպառնացող առանձնացումը և Իտալիայի մտադրութիւնը՝ յետ կասելու եռեքպետեան դաշնակցութիւնից:

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, 25 ապրիլի: Խանկօուի ամերիկական հիւպատոսը հեռագրում է, որ Խունանում երկրում սարսափելի ջրհեղեղ է տեղի ունեցել. զոհերի թիւը և վնասները ահագին են: Օտարազգիները անվնաս են:

ԽԱՐԲԻՆ, 25 ապրիլի: Սկսվեց լոյս տեսնել շաբաթը 3 անգամ չինական «Նանդունբաօ» անունով լրագիրը:

ՉԻՏԱ, 25 ապրիլի: «Забайкалье» լրագրի խմբագիր Սալդատովը արդարացված է, քարտուղար Միխայլօվ և աշխատակից Բալակին դատապարտված են մի տարով բանտարկութեան:

27 ապրիլի

ՏՈՒՐԻՆ: 25 ապրիլի: Գործադուլը ղեկավարող դաշնակցական խորհրդի և գործանատէրերի մէջ քաղաքապետի և ոստիկանապետի մասնակցութեամբ փոխադարձ համաձայնութիւն կայացաւ: Այսօր աշխատանքները կը վերսկսվեն:

ՎԻԷՆՆԱ, 25 ապրիլի: Շինարարական ֆիրմաների լիազօրների արտակարգ ժողովում միաձայն որոշված է շաբաթ օրը վերջացնել բոլոր հաշիւները բանուորների հետ, եթէ հինգշաբթի կը վերջանայ միքանի ֆիրմաների ըրեկվանից սկսած բօյկօտը: Լրագիրների ասելով, բանուորների կողմից որևէ զիջման մասին խօսք չէ կարող լինել, այնպէս որ երևի շուտով կարձակվեն մօտ 40,000 բանուորներ:

ՌՕՍՏՕՎ-ԴՕՆԻ-ՎՐԱ, 26 ապրիլի: Ուսէնկօյի տեխնիքական գրասենեակում գտնված է ռումբերի գործարան: Գտնվել են մի քանի տասնեակ պատրաստի ռումբեր, բազմաթիւ կաղապարներ, պայթուցիկ նիւթեր և այլն: Շինութեան մէջ եղող մարդիկ փախան, ձգելով ոստիկանների վրա 4 ռումբ, որոնք պայթեցին: Մարդկային զոհեր չը կան:

ԵԱՐՕՍԼԱՎ, 26 ապրիլի: Գործաթողների թիւը հետզհետէ աւելանում է: Միքանի հաստատութիւններում աշխատանքները դադարեցնում են:

ԼՕՆԴՕՆ, 26 ապրիլի: «Դէյլի-Մէյլ»-ին հաղորդում են Կայիրէից, որ կառավարութիւնը Սինայ է ուղարկում 3 թնդանօթ և հեծելազօրների մի վաշտ՝ սահմանը պաշտպանելու համար:

ԼՕՆԴՕՆ, 26 ապրիլի: Համայնքների պալատում—բանուորների օրինագիծը քննելու համար մասնաժողով ընտրելու հարցը տարաձայնութիւն առաջացրեց բանուորական կուսակցութեան և կառավարութեան միջև: Կառավարութեան առաջարկութեամբ ընտրըված մասնաժողովի մէջ մտան բանուորների լիբերալ կուսակցութեան 2 անդամ և ոչ մէկ անդամ այսպէս կոչված բանուորական խըստական կուսակցութեան: Կէյր-Գարդին պընդում է, որ ոչինչ չէ կարելի առարկել տրէդյունիօնիստներին մասնաժողովի անդամներ նշանակելուն, բայց այդ նշանակելուն, որպէս շարժառիթ, ծառայել է բանուորական խըստական կուսակցութեան բացասելու ցանկութիւնը: Տրէդյունիօնիստների նախագահը հերքում է Կէյր-Գարդիի ենթադրութիւնը և բողոքում է այն բանի դէմ, որ նա մերժել է բրան, ինչպէ և միւս լիբերալներին—առաջարկելու բանուորների: Ձայների մեծամասնութեամբ— 320-ով ընդդէմ 43-ի ընդունվեց կառավարութեան՝ մասնաժողովի կազմի վերաբերեալ արած առաջարկութիւնը:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 26 ապրիլի: «Громобой» կրէյսերի հրամանատար կապիտան Բրուսիլօվը նշանակվում է ծովային գեներալ շտաբի վարչութեան կառավարչի պաշտօնակատար: —Ապրիլի 26-ին Նորին Մեծութիւններ Կայսրը և Թագուհին իրանց երեխաներով Ցարսկօյէ-Սէլօյից տեղափոխվեցին Նոր-Պետերգօֆ:

ՄՕՍԿՎԱ, 26 ապրիլի: Դուբասօվի առողջութիւնը այն աստիճան լաւացաւ, որ այսօր նա հետաքրքրվեց պաշտօնական գործերով: Կրկին հաղորդվում է, որ սպանիչի ով լինելը դեռ չէ պարզված:

ՊՕԼՏԱՎԱ, 26 ապրիլի: Բանտարկեալների բաժնից ազատ են թողնվել քաղաքական 25 յանցաւորներ:

ՌՕՍՏՕՎ-ԴՕՆԻ ՎՐԱ, 25 ապրիլի: Ձերբակալված է մի եկւոր հրէայ, որի պայուսակում գտնվել է 20 պատրաստի ռումբեր:

ՍՏՕԳՀՕԼՄ, 26 ապրիլի: Երէկ ստորագրած շվէդ-գերմանական պայմանագիրը՝ առևտրի և նաւարկութեան վերաբերեալ,—այսօր տրվեց ընդգատուի բիւջէտային մասնաժողովին քննելու համար:

ՍԻՄԲԻՐՍԿ, 26 ապրիլի: Սիմբիրսկի բօրսային ընկերութիւնը հեռագրեց Պետերբուրգ Պետական Դումայի նախագահին. «Սիմբիրսկի բօրսային ընկերութիւնը իր ողջոյնն է առաքում ռուս նոր պարլամենտին և ցանկանում է աջողութիւն—գործադրելու վաղուց սպասվող բարենորոգումները»:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 26 ապրիլի: Դումայի անդամները համարեա բոլորը եկել են. նրանց տոմսակներ տրվեց վաղվայ Բարձրագոյն ելքին ներկայ լինելու համար:

ՎԱՐՇԱՎԱ, 26 ապրիլի: Գործաթողներին միացան քաղաքային ջրամբարների ծառայողների մի մասը. նրանք սպառնում են քաղաքը առանց ջրի թողնել:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Գոլովինսկի, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզաւոր. հ.

Յ. Մ. ՋԻԴՕՅԱՆ—9½—10 ժ. աչքի. ներքին և նեարդային:

Մ. Գ. ԱԻՆՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ և վիրաբուժութիւն:

Ջ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.

Ի. Գ. ԿԶԵԼԻՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի

Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԳԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.

Գ. Ե. ԳՈՒՐԳԵՆՈՎ—1—2 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն:

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Դ. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—5—6 ժ. ներքին և երեխայոց և ծաղկաւոր.

Խ. Գ. ԱՐԵՆՑ—6—7 ժ. ներքին հիւանդ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—7—7½ ժ.

Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

Հ Ի Ւ Ա Ն Դ Ա Ն Ո Ց

ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

մշտական մահճականներով:

Ելիզավէտինսկայա փողոց, 101, տելէֆօն 1026.

Հիւանդների ընդունելութիւն ամեն օր:

Մ. Գ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆՑ 1—2 ժ.—միզասեռական, կաշուի և սիֆիլիս:

Ի. Ն. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆՑ 11—12 ժ.—ջղային, ներքին և էլեքտրօ-բուժութիւն:

Գ. Ն. ԴԷՄԻԴՕՎ—11—12 կ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն:

Ի. Ե. ԱԻՆՏԻՍԵԱՆՑ 12—1 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն:

Գ. Հ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ 12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Մ. Գ. ԿԻՄՕՆՏ. 1—2 ժ. վիրաբուժական հ.

Մ. Մ. ԷԼՁԻԵԱՆ 1—2 ժ. քթի, կոկորդի և ականջի:

Գ. Ա. ԲԷՑԷՐ—երեխայոց և ներքին հ.

Հիւանդանոցում բժշկում են հիպնօզով, կատարվում միկրօսկօպիական, բակտէրիօլօգիական և քիմիական հետազօտութիւններ, նոյնպէս և ծաղկահատութիւն և ստնտուների (кормилица) ընտրողութիւն: Բժշկական խորհրդի համար վճարը 50 կոպ.: Օպէրացիայի և համախորհրդի վճարը ըստ համաձայնութեան: Գիշերօթիկ հիւանդների բաժանմունքը բաղկացած է ընդհանուր սենեակներից և առանձին նոմէրներից:

(չ.ու.կ.) 50—100

Բ Ժ Ի Շ Կ

Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

Մասնագէտ ներքին և երեխայոց հիւանդութիւնների: Ընդունելութիւնը ամեն օր 12—1 ժ. առա. և 5—6 երեկ.

Միխայլօվսկի պր. տ. Ճավճավաձէի № 36.

(կ.չ.ու.) 7—50

ԱՏԱՄՆԵՐ

արհեստական, մաքրել, պլօմբ ածել, բժշկել և այլն: Գր. Մատ. Իօխվէդ. Միխայլօվ, 90. գերմանական եկեղեցու դիմաց: Երկաթուղային ծառայողներին, ուսանողներին և չքաւորներին զիջումով: (կ.չ.ու.) 3—15

Որդիս Միսաք Պօտիկեան, որ մի քանի տարիներէ ի վեր Ռուսաստանում—Եալտայում կը գտնուէր, բաւական ժամանակ է, որ նամակ չէ գրում: Մոլորված ոչխարի նման ուր գնալու չը գիտեմ, օր և գիշեր աղի արցունք կը թափեմ. չեմ գիտեր թէ ուր մնաց կամ ինչ վիճակի մէջ է, ի[illegible] թշուառութիւնս մի կողմը թողած նրա վր[illegible] կը մտածեմ: Ե՛կէ նրա որտեղ լինելը ստու[illegible] գելով ինձի իմացնէք, թշուառ մօր մը աղ[illegible] ցունքը սրբած պիտի ըլլաք. և գիտէք թէ որ[illegible] քա՛ն բան կարժէ, թշուառի մը արտասուքը սրբելը:

Կաղաչեմ, կը պաղատեմ, լսեցէք տառապեալ լոյս ձայնին և ի մօտոյ որդւոյս ուր ըլլալու ուրախաւիթ լուրը տուէք, որով յանհուն[illegible] շնորհապարտ պիտի թողուք զիս:

Մնամ ձեզի յաւէտ բարեմաղթող Մարիամ Պօտիկեան:

Երզնկա քաղաք 1—2

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Սոյն ապրիլի 30-ին, կիրակի, առաւօտեան ժամի 12-ին, աճուրդով կը տրվի կապա[illegible]լով Տափի-Թաղի (Քամոյեանց) ս. Գէորգ [illegible] կեղեցու երկու խանութները, կից Սէվե[illegible] նի-նօմերներ հիւրանոցի, մայիսի 1-ից: [illegible] ճուրդը տեղի կունենայ տրվելիք խանութ[illegible]րում: (ու.շ.կ.) 1—[illegible]

Հ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԲԵՐԼԻՆ

Արտածելի և ներածելի ապրանաց և այլ ամ[illegible] տեսակ տեղեկութիւնների համար դիմել հ[illegible] տևեալ հասցէով:

H. Andreassian, Berlin—Briedenau.

(ու) 2—10

Բ Ժ Ի Շ Կ

Լեւոն Օհանջանեան

Մասնագէտ միզային, վեներական, սիֆիլի[illegible] և կաշուի հիւանդութիւնների: Ընդունում [illegible] առաւօտեան 9-ից մինչև 11 ժամը, երեկոյեա[illegible] 6—9 ժամ.: Կանանց և երեխաների համա[illegible] 11—12 ժ.: Հասցէն անկիւն Գօլօվինսկի պրօ[illegible] պէկտի և Կաղէտսկայեա փողոցի, տուն Թա[illegible] մաշեանի: Մուտքը Կադետսկի փողոցից № 2[illegible]

(ա. օ.) 136—300

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Մ. Պ. ՋԱԽԱՐԲԷԿԵԱՆ

Ներքին եւ Ներվային հիւանդութիւնների

Ընդունում է առաւօտեան ժամի 10—12-[illegible] և երեկոյեան ժամը 6—7: Լերմոնտօվսկայա փողոց, տուն № 16:

(ա. օ.) 13—50

ԲԺԻՇԿ Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Ընդունում է մասնաւորապէս սիֆիլիս, մի[illegible] զային, վեներական և մորթու ախտ ունեցո[illegible] հիւանդներին ամենայն օր, առաւ. 12—2 ժ. 6—8 երեկ. Սօլօլակ, անկիւն Բեբուտօվսկի Պասկեվիչա փող. № 33/15 տ. Միրիմանեան (Նախկին օրիորդաց 3-դ գիմնազ. տուն):

(ա. օ.) 78—100

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Մասնագէտ միզային, վեներական և սիֆի[illegible]լիսական հիւանդութիւնների. ընդունում է հի[illegible]ւանդներին ամենայն օր, առաւօտեան 12-[illegible] ժամը, իսկ երեկ. 6-ից մինչև 8-ը: Կուկիա Սեմեօնօվսկի փողոց № 20:

(ու. կ. ե.) 20—20

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ

ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ընդունելութիւն ամեն օր

Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12

Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7

Վելեամինօվսկայա փողոց № 8: (ե.ո.) 61—1[illegible]

Ս. Գ. Տերմազանեան

Ընդունում է հիւանդներին ամեն օր [illegible] ժ.—2 ժ. և երեկոյեան 4—7 ժամը: Երև[illegible] նեան հրապարակ, տ. Գուրգենովի № 7. պ[illegible] դիեզդ նօտար Մղեբրովի: (ե.հ.շ.) 8—100

Ե Ր Կ Ա Թ Ո Ւ Ղ Ի

(Ամառային գնացքների երթևեկութիւնը)

(Ժամերը հաշւած են Պետերբուրգի ժամանակով, իսկ փակագծերի միջինը Թիֆլիսի ժամանակով):

	Պօստային	Մարդատար.	Արագ.	Ապրան[illegible]
Բագուից դուրս գալը	4 ժ. 53 ր. ցեր.	11 ժ. 03 ր. ցեր.	12 ժ, 20 ր. գիշ.	4 ժ. 03 ր.
Թիֆլիս հասնելը	11 » 26 » »	5 ժ. 25 ր. առ.	1 ժ. 30 ր. գիշ.	9 ժ. 37 ր.
Թիֆլիսից դուրս գնալը	12 » 26 » »	6 ժ. 01 ր. առ.	—	—
(Թիֆլիսի ժամանակով)	1 » 24 » »	6 ժ. 59 ր. առ.	—	—
Բաթում հասնելը	1 » 38 ր. գիշ.	7 ժ. 07 ր. եր.	—	—
Բաթումից դուրս գալը	5 » 22 » »	5 ժ. 24 ր. ցեր.	—	—
Թիֆլիս հասնելը	6 » 11 ր. եր.	6 ժ. 39 ր. առ.	—	—
Թիֆլիսից դուրս գալը	6 » 58 » »	7 ժ. 37 ր. առ.	5 ժ. 35 ր. ցեր.	10 ժ. 40 ր.
(Թիֆլիսի ժամանակով)	7 » 56 » »	8 ժ. 35 ր. առ.	6 ժ. 33 ր. ցեր.	11 ժ. 38 ր.
Բագու հասնելը	1 » 20 ր. ցեր.	12 ժ. 42 ր. գիշ.	6 ժ. 19 ր. առ.	3 ժ. 55 ր.
Երևանից դուրս գալը	12 » 02 » »	—	—	11 ժ. 26 ր.
Կարսից »	3 » 57 » »	—	—	3 ժ. 1[illegible] ր.
Ալէքսանդրօպօլից դուրս գալը	7 » 38 ր. եր.	—	—	7 ժ. 06 ր.
Թիֆլիս հասնելը	5 » 06 » առ.	—	—	4 ժ. 49 ր.
Թիֆլիսից դուրս գալը	11 » 12 » գիշ.	—	—	3 ժ. 25 ր.
(Թիֆլիսի ժամանակով)	12 » 10 » »	—	—	4 ժ. 23 ր.
Ալէքսանդրօպօլից դուրս գալը	10 » 30 » առ.	—	—	2 ժ. 47 ր.
Երևան հասնելը	1 » 55 » ցեր.	—	—	6 ժ. 10 ր.
Կարս հասնելը	4 » 23 » »	—	—	8 ժ. 48 ր.

„ՈԳԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ“

Պատկերը տպագրվելու էր 15 տարի առաջ, բայց ինձանից միանգամայն անկախ պատճառով լոյս չը տեսաւ այն ժամանակ. ամեն տեսակ միջոցներ գործ դնելով և ամեն արգելքներ վերացնելուց յետոյ, վերջապէս աջողվեց ինձ արտասահմանում տպագրել 98 գոյնով:

ՈԳԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

նոյնպէս կարող է ծառայել որպէս օրինակ կանվայի վրա ասեղնագործելու. գինն է 5 րուբլի ճանապարհածախսով միասին:

Ցանկացողները դիմելու են՝ Тифлисъ, Вельяминовская № 24, Вардану Варданяну.

(ու. կ. ե.) 3—10

Տպարան «ՀԵՐՄԵՍ» ընկ.

Электропечатня типографскаго Т—ва «ГЕРМЕСЪ» Мадат. ул. № 15